

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Odjel za ekonomiju i turizam
«Dr. Mijo Mirković»

MARINO PRENC

GOSPODARSKA STRUKTURA I ZAPOSLENOST

Diplomski rad

Pula, 2012.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Odjel za ekonomiju i turizam
«Dr. Mijo Mirković»

MARINO PRENC

GOSPODARSKA STRUKTURA I ZAPOSLENOST

Diplomski rad

Matični broj: 20430

Studijski smjer: Poslovna informatika

Predmet: Ekonomija rada

Mentor: Prof. dr. sc. Marija Bušelić

Pula, prosinac 2012.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. GOSPODARSKA STRUKTURA	2
2.1. Teorijska polazišta.....	2
2.2. Makroekonomski indikatori Republike Hrvatske	4
2.3. Struktura BDP-a Republike Hrvatske	6
2.4. Uzroci krize hrvatskog gospodarstva.....	11
2.5. Mogući načini izlaska iz krize hrvatskog gospodarstva	15
3. ZAPOSLENOST	18
3.1. Mjerenje zaposlenosti	18
3.2. Ograničenja podataka o kućanstvima	20
3.3. Što je puna zaposlenost?	22
3.4. Frikcijska nezaposlenost	24
3.5. Strukturna nezaposlenost	25
4. ZAPOSLENOST U REPUBLICI HRVATSKOJ	26
4.1. Radno sposobno stanovništvo prema aktivnosti i dobi.....	26
4.2. Zaposlenost u Hrvatskoj	27
4.3. Problemi i perspektive zapošljavanja	33
5. USPOREDBA ZAPOSLENOSTI PREMA ZEMLJAMA EU-a	36
6. ZAKLJUČAK	40
LITERATURA	41
POPIS GRAFIKONA	42
POPIS TABLICA	42
POPIS SLIKA	42

1. UVOD

Gospodarska struktura te gospodarski rast i razvoj usko su povezani sa zaposlenošću. Ako je gospodarstvo razvijeno izvjesno je za očekivati da će i stopa zaposlenosti biti rastućeg trenda. Cilj ovog rada je prikazati gospodarsku strukturu Republike Hrvatske, te analizirati kako ona utječe na zaposlenost.

Prvo i šesto poglavlje odnosi se na uvod i zaključak rada.

U drugom poglavlju prikazani su makroekonomski pokazatelji Republike Hrvatske, struktura BDP-a Hrvatske iz koje se može iščitati koje djelatnosti najviše sudjeluju u BDP-u. Nadalje objašnjeni su neki od uzroka krize gospodarstva, te koji su mogući pravci ka izlasku iz krize.

Treće poglavlje govori o zaposlenosti, kako se ona mjeri, te koje sve vrste nezaposlenosti postoje i zbog čega dolazi do nezaposlenosti.

U četvrtom poglavlju prikazuje se zaposlenost u Republici Hrvatskoj. U tom poglavlju analizirana je struktura radno sposobnog stanovništva, po dobi i spolu, zaposlenost po djelatnostima iz koje se vidi u kojim je djelatnostima došlo do najvećeg pada zaposlenosti, struktura zaposlenih po spolu unutar područja djelatnosti, stope aktivnosti i stope zaposlenosti prema dobi i spolu, te kakvi se sve problemi javljaju kod zapošljavanja.

Peto poglavlje prikazuje stope zaposlenosti europskih zemalja, gdje se uočava pozicija Hrvatske po stanju zaposlenosti .

U izradi rada korištene se slijedeće znanstveno-istraživačke metode: metoda analize i sinteze, indukcije i dedukcije, te komparativna metoda.

2. GOSPODARSKA STRUKTURA

U ovom poglavlju analizirat će se teorije koje se primjenjuju u makroekonomskoj analizi. Nadalje bit će prikazani makroekonomski pokazatelji Republike Hrvatske, kao i struktura BDP-a Republike Hrvatske iz koje će se vidjeti koje su najjače grane hrvatskog gospodarstva, te na samom kraju bit će govora o uzrocima krize hrvatskog gospodarstva i mogućim načinima izlaska iz krize kao uvodna poglavlja u raspravu o strukturi zaposlenosti u Hrvatskoj s obzirom da je struktura gospodarstva temeljna odrednica za shvaćanje trendova na tržištu rada.

2.1. Teorijska polazišta

„Svaka makroekonomска analiza razine i strukture razvijenosti nacionalnog gospodarstva ima određena teorijska polazišta i metodološku osnovu za izradu odgovarajućeg analitičkog okvira i prikupljanje potrebnih statističkih podataka.“¹ Najznačajnija teorijska polazišta su Quesnayeve ekonomske tablice, Marxove sheme reprodukcije, Walrasova teorija ekvilibrija i Leontifljeva input-output tablica, odnosno međusektorska analiza. Keynesova opća teorija i Friedmanov monetarizam mogu se smatrati približavanjem teorijskih polazišta potrebama ekonomske politike u uvjetima razvijenog suvremenog tržišta.

Jak poticaj istraživanjima makroekonomске ravnoteže nacionalnog gospodarstva i pronalaženje metodoloških rješenja za prikupljanje statističkih podataka bila je sve veća uloga centralne države u reguliranju ekonomskega procesa nakon velike svjetske krize i nakon Drugog svjetskog rata. Time pod utjecajem Ujedinjenih nacija i drugih međunarodnih finansijskih i ekonomske institucija započinje proces konstituiranja sustava društvenog računovodstva, odnosno računa nacionalnog gospodarstva, što je dovelo do današnjeg sustava koji se u cjelini ili u pojedinim segmentima primjenjuje u svijetu. Taj proces bio je dugotrajan i konfliktan. S jedne strane zemlje koje su pripadale sovjetskom bloku, a i neke druge, tumačile su društveni proizvod kao zbroj materijalne proizvodnje što se povezivalo s Marxom, dok s druge strane, zemlje kapitalističkog sustava polazile su od Smithove dogme,

¹ Družić I., Sirotković J.: Uvod u hrvatsko gospodarstvo, Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2002., str.87

po kojoj je kod društvenog proizvoda „odmanipuliran“ pretežni dio proizvodnje, tj. vrijednost utrošenih predmeta rada. Ovaj problem riješio je Leontief jer su težište njegovih input-output tabela bili odnosi u sferi intermedijarne proizvodnje.

U Hrvatskoj i Jugoslaviji ova su pitanja postala predmet istraživanja odmah nakon raskida sa sovjetskim blokom, a rezultati do kojih se došlo korišteni su 1951. godine u reviziji Prvog petogodišnjeg plana. Te godine objavljena je kompleksna „Shema bilance narodne privrede“ koja se zasnivala na Quesnayu i Marxu, na spoznajama sovjetskih ekonomista iz predstaljinističkog razdoblja, na kritičkom odnosu prema sovjetskoj metodi planiranja te na iskustvima iz rada na petogodišnjim planovima Hrvatske i Jugoslavije za razdoblje od 1947. do 1951. godine i njihovoј reviziji. 1955. godine izrađene su prve međusektorske, input-output tabele te društveni računi. „Input-output tabela Jugoslavije za 1955. godinu izrađena je kao 37-sektorska, ali je za potrebe planiranja agregirana u 17-sektorsku. Društveni računi povezani s tom tabelom bili su: račun proizvodnih djelatnosti, račun novčanih primanja i izdavanja stanovništva, novčana primanja i izdavanja neproizvodnih djelatnosti, tekuća osobna i opća potrošnja, investicije te ekonomski odnosi s inozemstvom.“²

² Op.cit. pod 1, str.88

2.2. Makroekonomski indikatori Republike Hrvatske

U ovom podoglavlju biti će analizirani makroekonomski pokazatelji Republike Hrvatske iz kojih će se uočiti trend gospodarskih kretanja u razdoblju od 2003. godine do 2011. godine te utjecaj globalne ekonomske krize na BDP, industrijsku proizvodnju, zaposlenost i druge makroekonomiske pokazatelje. U tablici 1. prikazana je tablica sa sumiranim makroekonomskim pokazateljima hrvatskoga gospodarstva.

Tablica 1. Makroekonomski pokazatelji hrvatskog gospodarstva

	2003.	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.
BDP, tekuće cijene, mil.HRK	228.932	247.428	266.652	291.044	318.308	343.412	328.672	334.564	341.206
BDP realne stope rasta u %	5,4	4,1	4,3	4,9	5,1	2,1	-6,9	-1,2	0
BDP, tekuće cijene, mil.EUR	30.265	33.009	36.034	39.745	43.390	47.543	44.781	45.917	45.897
BDP po stanovniku, EUR	6.813	7.436	8.112	8.951	9.781	10.772	10.111	10.393	10.697
Industrijska proizvodnja-stope rasta u %	3,3	3,2	4,6	4,1	4,9	1,2	-9,2	-1,4	-1,2
Potrošačke cijene-inflacija	1,8	2,1	3,3	3,2	2,9	6,1	2,4	1,1	2,3
Neto plaća, u HRK	3.940	4.173	4.376	4.603	4.841	5.178	5.311	5.343	5.411
Stopa nezaposlenosti, %	19,2	18	17,9	16,6	14,8	13,2	14,9	17,4	17,9
Ostvarene invest.u dugotrajnu imovinu-pravnih osoba,mil.HRK	54.955	56.430	59.209	71.039	78.243	83.729	67.461	48.337	-
Državni proračun-deficit,mil.HRK	-2.186	-4.087	-3.758	-2.270	-2.232	-2.507	-9.629	-14.089	-14.008
Dug središnje države, mil.HRK	79.735	91.113	99.958	101.183	102.473	98.486	115.769	135.990	153.969
Saldo tekućeg računa platne bilance,mil.EUR	-1.818	-1.357	-1.895	-2.653	-3.150	-4.258	-2.292	-472	-446
Izvoz, mil.EUR	5.464	6.454	7.069	8.251	9.004	9.585	7.529	8.905	9.589
Uvoz, mil.EUR	12.538	13.354	14.949	17.104	18.833	20.817	15.220	15.137	16.275
Saldo VTR, mil.EUR	-7.074	-6.900	-7.880	-8.853	-9.829	-11.232	-7.691	-6.232	-6.686
Direktna strana ulaganja u RH, mil.Eur	1.762	949	1.467	2.764	3.651	4.218	2.414	295	1.048

Izvor: Zubak D., Hanzl Ž., Pađen Ž., Pipp P., Jušić I.: Gospodarska kretanja, Hrvatska gospodarska komora, Zagreb, 2012., str.4

Bruto domaći proizvod je kontinuirano rastao sve do 2008. godine, nakon čega doživljava pad zbog globalne ekonomске krize. U 2011. godini BDP je realno zadržan na razini iz 2010. godine, odnosno stopa pada iznosila je tek 0,04%. Za održavanje takve razine BDP-a ponajprije je zaslužno povećanje vrijednosti zaliha po čemu se 2011. godina izdvajala od svih godina nakon 2000. godine. "2011. godine povećana je realna vrijednost izvoza roba i usluga za 2,2%, dok je kod osobne potrošnje zabilježen tek neznatan rast od 0,2%. Međutim znatan utjecaj na kretanje BDP-a imale su investicije u fiksni kapital koje već treću godinu za redom bilježe izražen pad, a lagani pad od 0,2% zabilježen je i kod državne potrošnje. Realno povećanje vrijednosti uvoza roba i usluga je, nakon dvije godine, ponovno negativno utjecalo na kretanje BDP-a, ali je taj utjecaj bio znatno blaži nego u pretkriznim godinama."³

Industrijska proizvodnja ima trend rasta sve do 2008. godine kada se rast usporava, a od 2009. industrijska proizvodnja počinje padati. Negativna kretanja industrijska proizvodnje i dalje se nastavljaju, tako je u ožujku 2012. godine industrijska proizvodnja bila za 9,3% manja u odnosu na ožujak 2011. godine, što predstavlja najveći pad proizvodnje još od kraja 2009. godine.

Što se tiče inflacije ona je kroz cijelo promatrano razdoblje na vrlo niskoj razini, osim 2008. godine kada ona doseže 6,1%.

Stopa nezaposlenosti od 2003. godine konstantno pada sve do 2008. godine kada nezaposlenost počinje rasti. Posljedica je to globalne ekonomске krize koja je ugasila mnoga radna mjesta. Početkom 2012. godine dolazi do većeg porasta stope nezaposlenosti te ona u veljači iznosi 20,1%.

Deficit državnog proračuna u razdoblju od 2003. do 2008. godine kreće se između dvije i četiri milijarde kuna. Posljedice ekonomске krize osjećaju se i u državnom proračunu kada zbog pada ekonomski aktivnosti, a samim time i pada prihoda državnog proračuna, te povećanih rashoda, deficit 2009. godine skače na 9 milijardi i 600 milijuna kuna. 2010.

³ Zubak D., Hanzl Ž., Pađen Ž., Pipp P., Jušić I.: Gospodarska kretanja, Hrvatska gospodarska komora, Zagreb, 2012., str.5

godine deficit i dalje vrtoglav raste te doseže brojku od 14 milijardi 890 milijuna kuna. 2011. godine deficit je neznatno smanjen no i dalje je iznosio više od 14 milijardi kuna.

Dug središnje države konstantno raste tijekom razdoblja izuzev 2008. godine kada pada u odnosu na 2007. godinu. Ipak od 2005. do 2008. godine dug je držan pod kontrolom te on nije rastao po visokoj stopi. Međutim od 2009. godine dug središnje države skače te se on sa 98 milijardi kuna, koliko je iznosio 2008. godine, penje na gotovo 154 milijarde 2011. godine.

Deficit vanjskotrgovinske bilance raste kroz promatrano razdoblje sve od 2008. godine, nakon čega deficit počinje padati zbog većeg smanjenja uvoza od izvoza, ali već 2011. godine deficit ponovno lagano raste.

2.3. Struktura BDP-a Republike Hrvatske

Iz strukture BDP-a može se vidjeti koje su djelatnosti dominantne u gospodarstvu, te koliko udio svake djelatnosti raste ili pada u određenom razdoblju. U tablici 2. prikazane su bruto dodane vrijednosti po djelatnostima i BDP po tekućim cijenama od 2004. godine do 2009. godine.

Tablica 2. Bruto dodana vrijednost po djelatnostima i BDP, tekuće cijene

	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.
	u milijunima kuna					
A Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	11004,2	11554,9	12383,6	12330,3	13956	14298,9
B Rudarstvo i vađenje	1278	1833	2746,8	3105,5	2371,3	2448,7
C Prerađivačka industrija	35321,3	38356,7	39902,9	43678,5	45146,1	40991,3
D Opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija	4386,8	4646	4514,7	4041,4	3809,5	4000,9
E Opskrba vodom; uklanjanje otpadnih voda, gospodarenje otpadom te djelatnosti sanacije okoliša	2202,9	2761,2	2883,3	2803,6	2863	3169,5
F Građevinarstvo	15291,7	17596,5	19013,1	20687,2	23471,6	22238,6
G Trgovina na veliko i na malo; popravak motornih vozila i motocikla	26355,9	27869,9	30377,4	33867,6	33972,7	31142,3
H Prijevoz i skladištenje	10691,5	12936	13581,4	14219,9	14190,6	13742,2
I Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane	8481,5	9422,8	10046,9	11323,7	11677,8	11538,6
J Informacije i komunikacije	10918	10950,9	11809,7	12708,8	13090,9	14286,9
K Financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja	10943,5	12657	14517	16023,1	18090,7	19521,1
L Poslovanje nekretninama	17780,7	19020,5	21662,6	23761,4	28332,3	29152,1
M Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti	8744,6	9540,4	11427,4	14449,9	15863,9	14863,9
N Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	2639,4	2962,8	3619,7	4487,9	5079	5153,9
O Javna uprava i obrana; obvezno socijalno osiguranje	12362,4	12918,1	13427,7	14088,5	15783,4	16543,1
P Obrazovanje	7995,4	8647	9479,8	9988,4	11193,5	12142,4
Q Djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi	8606,3	9290,6	10032,5	10614,2	11744,7	12574,8
R Umjetnost, zabava i rekreacija	2406,6	2566,3	2866,2	3563	3698,2	3905,8
S Ostale uslužne djelatnosti	2190,1	2348,2	2506,5	2727,7	2787,7	2715,4
T Djelatnosti kućanstava kao poslodavaca; djelatnosti kućanstava koje proizvode različitu robu i pružaju različite usluge za vlastite potrebe	263,2	338,2	359	350,8	549,6	524,6
U Djelatnosti izvanteritorijalnih organizacija i tijela	-	-	-	-	-	-
Bruto dodana vrijednost (bazične cijene)	199864	218217	237158	258822	277672	274955
Porezi na proizvode minus subvencije na proizvode	38518,7	39800,2	42653,3	46949	47270,9	44599,3
Bruto domaći proizvod (tržišne cijene)	238383	258017	279811	305771	324942	319555

Izvor: DZS, Statistički ljetopis Republike Hrvatske 2011.

Prerađivačka industrija, kroz promatrano razdoblje, je najjača djelatnost u Republici Hrvatskoj te bilježi najveće iznose bruto dodane vrijednosti koji se kreću između 35,3 i 45,1 milijardi kuna. Trgovina na veliko i na malo te popravak motornih vozila i motocikala je također vrlo jaka djelatnost čija se bruto dodana vrijednost u razdoblju od 2004. godine do 2009. godine kreće od 26,3 do 33,9 milijarde kuna. Među djelatnostima koje imaju relativno visoke iznose bruto dodane vrijenosti su još poslovanje nekretninama čiji se iznosi u razdoblju od 2004. godine do 2009. godine kreću od 17,8 do 29,1 milijardi kuna te je jedna od rijetkih

djelatnosti čija je bruto dodana vrijednost rasla i nakon početka globalne ekonomske krize 2008. godine. Građevinarstvo je također vrlo važna djelatnost čija se bruto dodana vrijednost od 2004. godine do 2009. godine kreće između 15,3 i 23,5 milijarde kuna. Financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja su djelatnosti koje su u razdoblju od 2004. do 2009. godine gotovo udvostručile bruto dodanu vrijednost sa 10,9 na 19,5 milijardi kuna. Djelatnosti koje su od 2004. godine imale iznose bruto dodane vrijednosti veće od 10 milijardi kuna su još: javna uprava i obrana, obvezno socijalno osiguranje; poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo; informacije i komunikacije; prijevoz i skladištenje.

U tablici 3. prikazane su bruto dodane vrijednosti po djelatnostima kao udio u BDP-u.

Tablica 3. Bruto dodana vrijednost po djelatnostima i BDP, struktura, tekuće cijene

	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.
	struktura BDP-a, %					
A Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	4,7	4,3	4,4	4,2	4,3	4,4
B Rudarstvo i vađenje	0,7	0,7	1,0	0,8	0,8	0,9
C Prerađivačka industrija	15,1	14,5	14,0	14,1	13,5	13,3
D Opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija	1,9	1,7	1,5	1,2	1,2	1,6
E Opskrba vodom; uklanjanje otpadnih voda, gospodarenje otpadom te djelatnosti sanacije okoliša	1,1	1,1	1,0	1,0	0,9	1,0
F Građevinarstvo	6,4	6,7	6,8	6,9	7,3	6,8
G Trgovina na veliko i na malo; popravak motornih vozila i motocikla	10,5	10,7	11,0	10,7	10,7	9,5
H Prijevoz i skladištenje	4,8	4,8	4,5	4,3	4,4	4,0
I Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane	3,5	3,6	3,5	3,6	3,5	3,6
J Informacije i komunikacije	4,2	4,2	4,1	4,0	4,3	4,4
K Financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja	4,6	5,2	5,1	5,4	5,6	5,9
L Poslovanje nekretninama	7,6	7,6	7,9	8,8	8,5	9,0
M Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti	3,8	4,1	4,5	4,8	4,9	4,6
N Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	1,2	1,2	1,4	1,5	1,6	1,7
O Javna uprava i obrana; obvezno socijalno osiguranje	5,3	5,1	4,9	4,9	4,9	5,3
P Obrazovanje	3,4	3,5	3,4	3,4	3,5	3,8
Q Djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi	3,7	3,7	3,6	3,6	3,6	4,0
R Umjetnost, zabava i rekreacija	1,0	1,0	1,2	1,1	1,2	1,2

S Ostale uslužne djelatnosti	0,9	0,9	0,9	0,8	0,9	0,8
T Djelatnosti kućanstava kao poslodavaca; djelatnosti kućanstava koje proizvode različitu robu i pružaju različite usluge za vlastite potrebe	0,1	0,1	0,1	0,2	0,2	0,2
U Djelatnosti izvanteritorijalnih organizacija i tijela	-	-	-	-	-	-
Bruto dodana vrijednost (bazične cijene)	84,5	84,8	84,8	85,2	85,5	86,0
Porezi na proizvode minus subvencije na proizvode	15,5	15,2	15,2	14,8	14,5	14,0
Bruto domaći proizvod (tržišne cijene)	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Izvor: DZS, Statistički ljetopis Republike Hrvatske 2011.

Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo u promatranom razdoblju bilježi kontinuirano veće iznose bruto dodane vrijednosti u tekućim cijenama, međutim ako pogledamo njihov udio u BDP-u, one sudjeluju konstantno sa oko 4% u ukupnom BDP-u. Ratarstvo pokriva domaće potrebe za žitaricama i šećerom te veći dio potreba za industrijskim biljem. Republika Hrvatska raspolaže sa oko 3 milijuna hektara poljoprivredne površine od čega se 1.334.825 hektara odnosi na korištene poljoprivredne površine prema podacima iz statističkog ljetopisa Republike Hrvatske 2011. godine. Po tim podacima od ukupno 232.990 poljoprivrednih gospodarstava u Hrvatskoj, na obiteljska gospodarstva odnosi se 230.750, a preostalih 2.240 su poslovni subjekti. Od ukupne korištene poljoprivredne površine 67,2 % površine odnosi se na oranice i vrtove, 1,3 % odnosi se na maslinike, dok površina vinograda kreće se oko 34.000 hektara, odnosno 2,5 % ukupne korištene poljoprivredne površine, voćnjaci su na 2,6 % te livade i pašnjaci su na oko 25 %, odnosno na 345.389 hektara površine. Hrvatska ima oko 2 milijuna hektara šuma, od čega je oko 80% u državnom, a ostatak u privatnom vlasništvu. Iako Hrvatska ima veliki prirodni potencijal za razvoj stočarstva i svjetski poznate proizvode kao što su istarski i dalmatinski pršut, slavonski kulen i paški sir, iz godine u godinu Hrvatska sve više uvozi umjesto da izvozi i ostvaruje priljev novca. Prema podacima iz statističkog ljetopisa Republike Hrvatske 2011. godine broj goveda u Hrvatskoj je rastao sve do 2008. godine nakon čega iz godine u godinu broj goveda se smanjuje te u 2011. godini iznosi 444.000 grla. Uzgoj svinja i peradi se također smanjuje te prema statističkim podacima iz 2011. godine broj svinja iznosi 1.231.000 grla, dok broj peradi iznosi 9.470.000.

Što se industrije tiče, rudarstvo i vađenje također ima određenu konstantu u strukturi BDP-a, te on iznosi 2009. godine 0,9%. Prerađivačka industrija je vrlo važna grana hrvatskog gospodarstva te 2004. godine njen udio u ukupnom BDP-u iznosi 15,1%, te svake godine njena bruto dodana vrijednost raste, međutim njen udio u ukupnom BDP-u iz godine u godinu pada. U datom razdoblju hrvatsku industriju karakterizira fizički i finansijski rast obujma proizvodnje i proizvodnosti rada. To su posljedice restrukturiranja i prilagođavanja globalizacijskim tržišnim procesima. Najsnažnije izvozno orijentirane industrijske grane su brodogradnja, proizvodnja naftnih derivata, kemikalija i kemijskih proizvoda, proizvodnja prehrambenih proizvoda. Iako se očekivao daljnji rast industrijske proizvodnje, ponajprije u industrijama povezanim sa zaštitom okoliša i gospodarenjem otpadom, te u područjima energetike i energetske učinkovitosti, posljednjih godina bilježi se pad kao posljedica globalne ekonomske krize.

Gradevinarstvo od 2004. godine konstantno raste sve do 2008. godine te on iznosi oko 7% ukupnog BDP-a. 2009. godine gradevinarstvo počinje padati zbog ekonomske krize.

Trgovina na veliko i na malo zauzima važno mjesto u ukupnom gospodarstvu. Od 2004. do 2008. godine udio trgovine na veliko i na malo u ukupnom BDP-u kreće se između 10,5 i 11%. Usljed ekonomske krize trgovina pada 2009. godine na 9,5% ukupnog BDP-a. Nazočnost inozemnih lanaca širom cijele Hrvatske potvrđuje otvorenost trgovine, čime se stvara visok stupanj konkurenčije.

Prijevoz i skladištenje čini oko 4,5% ukupnog BDP-a. Povoljan geografski položaj omogućuje razvijanje prometne infrastrukture i prometnih djelatnosti kao jednog od predviđjata sveukupnog gospodarskog i društvenog razvijanja zemlje. U 2011. godini u strukturi prijevoza putnika cestovni prijevoz sudjelovao je sa 45%, željeznica sa 42%, pomorski i obalni prijevoz sa 11%, a zračni prijevoz sa 2%. U prijevozu roba tijekom 2011. godine najveći udio ima cestovni prijevoz sa oko 60%, zatim pomorski i obalni prijevoz sa 24,2% te željeznica sa 9,5%.

Djelatnost pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane kroz cijelo razdoblje sudjeluje u ukupnom BDP-u sa 3,5 do 3,6%. Hrvatska raspolaže hotelijerskim kapacitetima od oko 120.000 kreveta, oko 400.000 u privatnom smještaju, oko 230.000 u kampovima i 60 marina sa oko 16.000 vezova. Prema hotelskoj kategorizaciji 15% hotelskih kapaciteta je u

objektima koji imaju dvije zvjezdice, 44% u objektima sa tri zvjezdice, 33% u objektima sa četiri zvjezdice i 8% u objektima sa pet zvjezdica prema izvješću ministarstva turizma.

Udio u BDP-u informacija i komunikacija kretao se kroz promatrano razdoblje između 4 i 4,5%. Očit je napredak u liberalizaciji telekomunikacija. U fiksnoj mreži danas u Hrvatskoj djeluju 5 operatera, dok u mobilnoj mreži djeluju 3 operatera.

Najveći rast u ukupnom BDP-u ostvarile su finansijske djelatnosti i djelatnosti posredovanja, koje su sa 4,6% BDP-a 2004. godine porasle na 5,9% BDP-a 2009. godine, te poslovanje nekretninama koje su sa 7,6% BDP-a 2004. porasle na 9% BDP-a 2009. godine.

2.4. Uzroci krize hrvatskog gospodarstva

Jedan od uzroka krize hrvatskog gospodarstva je naslijede bivšeg sustava. Loša gospodarska struktura, restriktivna monetarna politika te rast fiskalnog opterećenja poduzeća doveli su do pogoršanja ekonomskog položaja gospodarstva već 1980-tih godina. Rezultat toga bilo je smanjenje sredstava s kojima samostalno upravlja hrvatsko gospodarstvo, a samim tim učinilo je gospodarsvo ovisnim o kreditima. Dakle, već tada bilo je pitanje kako održati tekuću proizvodnju.

U ratu za neovisnost Hrvatska je, uz visok broj ljudskih žrtava, pretrpjela i velike materijalne štete koje se, za razdoblje 1991.-1994. godine, procjenjuju na oko 27 milijardi američkih dolara. Ostvarivanje Programa povratka prognanika i provođenje Zakona o obnovi, koji su doneseni na osnovu potreba i želja a ne realnih mogućnosti, rezultirali su neostvarivanjem programa i, u odsustvu inozemne pomoći, povećanim pritiskom na državni proračun što se negativno odrazilo na ekonomski položaj gospodarstva i stanovništva.

Pretvorba i privatizacija je također ostavila traga na hrvatsko gospodarstvo. Privatizaciji se pristupilo ponajprije zbog mišljenja da je privatno vlasništvo efikasnije od državnog, pa će po toj logici samom privatizacijom biti rješena neefikasnost hrvatskog gospodarstva. Takav proces pretvorbe i privatizacije učinio je osnovne ciljeve sekundarnim, kao npr. ulaganje u modernizaciju, razvojne planove poduzeća, zadržavanje postojeće zaposlenosti i njeno povećanje. "Tako je privatizacija postala sama sebi svrhom, a nitko nije provjeravao osobne sposobnosti i finansijske mogućnosti kupaca da plate kupnju legalno

stečenim sredstvima, održe i razviju poduzeće. Time je otvoren nakaradni proces koji je doveo do neviđene pljačke na ovim prostorima i devastacije hrvatskog gospodarstva.”⁴

Za sanaciju banaka 1990-tih godina utrošeno je oko 5,5 milijardi američkih dolara, a njihovom prodajom stranom kapitalu ostvaren je prihod od 3,9 milijardi kuna. Troškovi sanacije banaka vjerojatno će biti dvostruko veći ako se pribroje troškovi kamata i stalnog reprogramiranja unutarnjeg i vanjskog duga. Danas u Hrvatskoj posluju 32 banke od čega 90,6% vlasničke strukture banaka je u stranom vlasništvu.

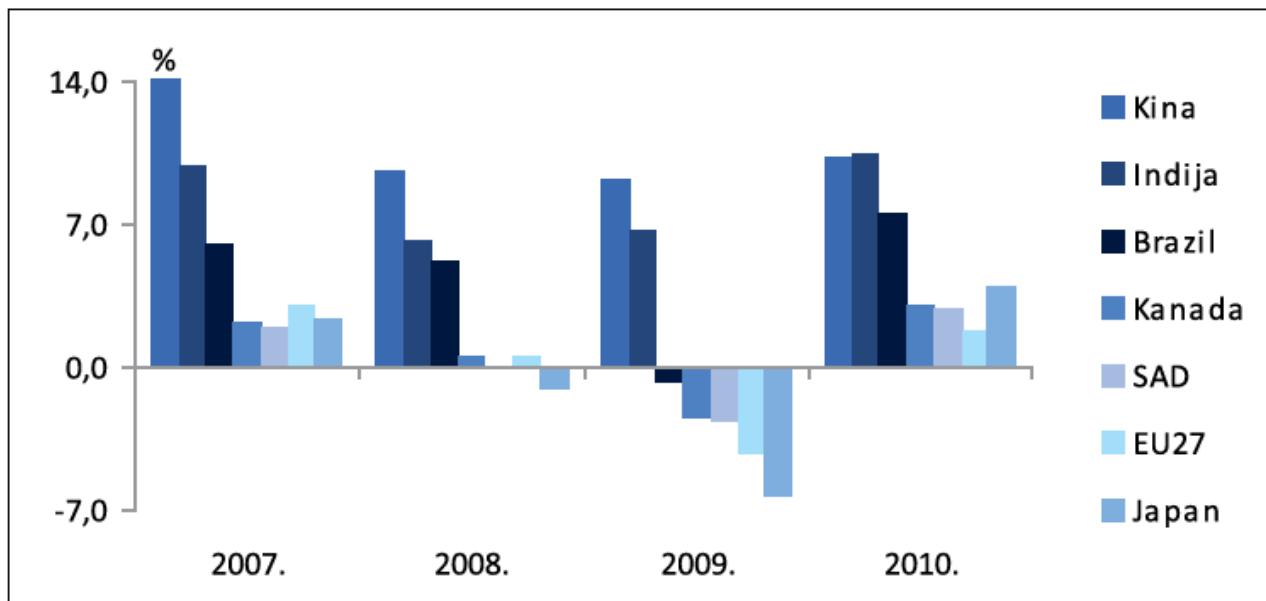
“Makroekonomski politika, posebice njezin “kamen temeljac” tečajna politika, dovela je zbog dugotrajne primjene apreciranog tečaja kune do nekontroliranog uvoza i uništenja velikog djela prerađivačke industrije, te do visoke nezaposlenosti.”⁵

Globalna ekonomski kriza imala je negativan učinak na sve segmente gospodarstva, pa tako i na zaposlenost. Poremećaji koji su se dogodili na globalnom tržištu doveli su do ekonomski krize krajem 2008. godine, koja je svoj vrhunac doživila 2009. godine. 2010. godine globalno tržište se oporavlja, što je doprinos stabiliziranja globalnog finansijskog sustava koji je posljedica raznih intervencija pojedinih nacionalnih ekonomija. Globalnom oporavku svakako je pridonijela povećana sklonost potrošnji nakon akumulacije štednje za vrijeme krize. Tako je 2009. godine pad realnog globalnog bruto proizvoda iznosio -0,5 %, a već 2010. godine ostvaren je rast od 5,0 %, što je omogućilo da se dostigne 7,5 % viša razina od pretkrizne 2007. godine. U razvijenim zemljama oporavak je bio dosta slab i spor, dok je u brzorastućim gospodarstvima Azije i Južne Amerike nastavljeno jačanje gospodarstava. Globalni rast rezultat je ponajprije dinamičnijeg rasta zemalja u razvoju, dok su razvijene zemlje ostvarile tek nešto višu razinu nacionalnog BDP-a nego 2007. godine. Rast globalne potražnje potaknuo je oporavak međunarodne razmjene te je baš rast izvoza roba i usluga bio najveći poticaj rasta nacionalnog BDP-a u najrazvijenijim zemljama.

⁴ Družić G., Hrvatska obratnica, Golden marketing-Tehnička knjiga, Zagreb, 2004., str. 151

⁵ Op.cit. pod 4, str. 151

Grafikon 1. Realni rast BDP-a po zemljama

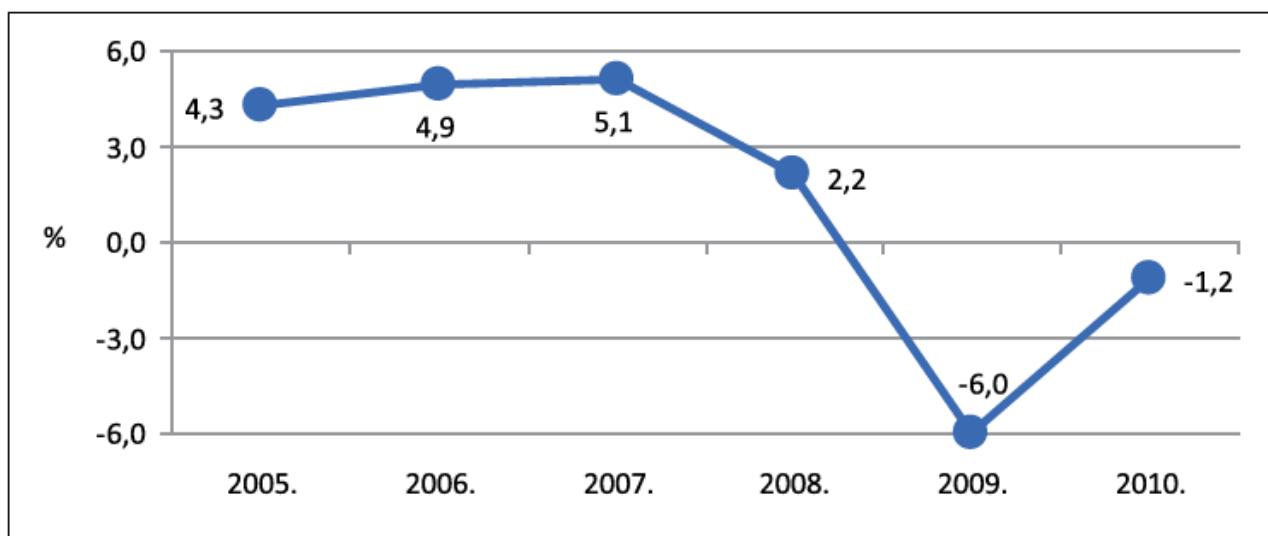

Izvor: Hrvatska gospodarska komora, Hrvatsko gospodarstvo 2010. godine, Zagreb, 2011.

Na grafikonu 1. vidljiv je utjecaj ekonomske krize u 2009. godini. Međutim, na grafu se vidi kako unatoč globalnoj krizi, brzorastuće ekonomije Kina i Indija ostvaruju veliki rast BDP-a 2009. godine, dok visoko razvijene zemlje, kao što su Kanada, Sad, Japan i EU 27, ostvaruju pad nacionalnog BDP-a. 2010. godine sve zemlje prikazane na grafu ponovno ostvaruju rast BDP-a, što je rezultat rasta izvoza roba i usluga.

Hrvatsko gospodarstvo, tijekom 2008. i 2009. godine, kretalo se trendovima globalnih kretanja, kad je većina zemalja imala pad BDP-a. Međutim, 2010. godine, kada su globalna kretanja pozitivna te većina gospodarstava bilježi rast BDP-a, hrvatsko gospodarstvo i dalje bilježi pad ukupne gospodarske aktivnosti. Za razliku od 2009. godine kada je pad BDP-a iznosio 6,0 %, 2010. godine taj pad je iznosio 1,2 %, što znači da hrvatsko gospodarstvo još uvijek nije u fazi oporavka, već je pad gospodarstva samo ublažen.

Grafikon 2. Realni rast BDP-a u Hrvatskoj

Izvor: Hrvatska gospodarska komora, Hrvatsko gospodarstvo 2010. godine, Zagreb, 2011.

Na grafikonu 2. vidi se kako je BDP u Hrvatskoj od 2005. do 2007. godine rastao po stopi od 4,3 do 5,1 %. 2008. godine uslijed početka ekonomske krize taj rast je znatno usporen te je iznosio 2,2 %. 2009. godine kriza u Hrvatskoj doseže svoj vrhunac kada hrvatsko gospodarsvo bilježi pad BDP-a od -6,0 %, dok je 2010. godine pad gospodarstva usporen te je iznosio -1,2 %.

Negativan trend kretanja 2010. godine u velikom dijelu realnog sektora je usporen, ali se u nekim sektorima negativan trend produbio. Te godine ostvarena je stabilnost monetaranog sustava uz veliku likvidnost finansijskog sektora, stabilnost tečaja domaće valute u odnosu na euro, niska stopa inflacije te suzdržana kreditna aktivnost poslovnih banaka. Međutim, nastavlja se pad domaće potražnje koja je uzrokovana rastom nezaposlenosti i padom raspoloživog dohotka, nelikvidnost realnog sektora sve više raste, finansijski rezultati poduzetnika sve lošiji, a javni dug raste. Iz navedenog vidi se da su problemi hrvatskog gospodarstva mnogo veći i dublji nego što se čini, a izvor tih problema je u strukturi gospodarstva koje u posljednjih 20 godina nije do kraja restrukturirano. Stanje hrvatskog gospodarstva je rezultat hrvatske politike koja od osamostaljenja nije imala jasnou strategiju razvoja Hrvatske, nego je jednostavno prihvaćen model neoliberalnog kapitalizma. To znači da se proces deindustrializacije, koji je počeo još 1980-ih godina, ne samo nastavio nego i produbio, a rezultat je vrlo nizak udio robnog izvoza u BDP-u koji ne prelazi niti 20 %. Osim

toga inozemni i javni dug su vrlo visoki, što u uvjetima globalne krize prijete određenim rizicima. Ova globalna kriza, a kasnije i oporavak međunarodnog tržišta, bila je dobra prilika za ozbiljnije strukturne reforme koje bi pokrenule gospodarski rast Hrvatske i smanjile visoku nezaposlenost, ali je zbog strukurnih problema, a ponajprije slabog političkog nastojanja ta prilika ostala neiskorištena. Hrvatska je najprije osporavala krizu, a zatim dosta kasno i to više na deklarativnoj razini pokrenula neke manje značajne mjeru koje nisu mogle dati željene rezultate za gospodarski oporavak i smanjenje nezaposlenosti, dok su za to vrijeme razvijene zemlje svojim pravovremenim mjerama protiv krize već 2010. godine ostvarile gospodarski rast. Sektori koji su najviše bili pogodeni recesijom su prerađivačka industrija, trgovina, građevinarstvo te djelatnosti pružanja smještaja, pripremanja i usluživanja hrane.

„Općepoznat potrošački model rasta našega gospodarstva, koji se temeljio uglavnom na inozemnom kapitalu, neosporiv je argument naše duboke i možebitne dugoročne stagnacije. Istrošenost postojećega ekonomskog modela ne dovode u pitanje ni najzagriženiji sljedbenici neoliberalnog modela razvoja. Svi relevantni makroekonomski pokazatelji, računati po bilo kojoj osnovi, pokazuju i dokazuju da je hrvatsko gospodarstvo u depresiji. Izlazak iz krize nije moguć bez oštih zahvata koji će biti bolni u jednakoj mjeri u kojoj su nužni. Odlaganje potrebnih mjera samo povećava cijenu izlaska iz krize.“⁶

2.5. Mogući načini izlaska iz krize hrvatskog gospodarstva

“Hrvatska se nalazi u svekolikoj društvenoj krizi. Ona nije od jučer, već je ona rezultat nesustavnog pristupa u “konstruiranju” samostalne hrvatske države. Globalna ekonomска kriza bila je samo katalizator nacionalne krize. Smatralo se da je transformacija samoupravnog sustava u tržišni samo tehničko pitanje. Na žalost, transformacija iz jednog u drugi sustav moguća je samo ako postoji jasna vizija, strategija, taktika i operativna politika. Ništa od toga nije učinjeno, već se pod utjecajem neoliberalista pristupilo neoliberalističkom konceptu transformacije, koji je rezultirao velikim ekonomskim i društvenim gubicima.”⁷

⁶ Hrvatska gospodarska komora, Hrvatsko gospodarstvo 2010. godine, Zagreb, 2011.

⁷ Dr. Goste Santini, Hrvatski New Deal ili mogući putevi izlaska iz krize, RIFIN d.o.o., 2012.

Promjena ekonomске politike mogla bi napraviti zaokret u gospodarstvu, ali radikalna promjena ekonomске politike neće istog momenta rješiti nagomilane probleme hrvatskog gospodarstva, ali može stvoriti preduvjete za njihovo postupno rješavanje. Moguće je poduzeti koordinirane promjene u tečajnoj, fiskalnoj i monetarnoj politici koje će za cilj imati povećanje proizvodnje i zaposlenosti. Međutim Hrvatska je danas visoko zadužena zemlja i to joj stvara ograničenja u provođenju ekonomске politike.

Strategija razvoja vrlo je bitna za cijelo gospodarstvo, na žalost u posljednjih 20 godina Hrvatska nije imala jasnou strategiju razvoja gospodarstva. Strategija bi trebala imati dva osnovna pravca. Prvi pravac trebao bi ići u smjeru razvoja već postojećih proizvodnji poticanjem stvaranja reproduksijskih cjelina na razini hrvatskog gospodarstva, dok bi drugi pravac trebao biti usmjeren prema razvoju novih proizvodnji koje će tek biti aktualne za nekoliko godina. Ako se npr. smatra da su djelatnosti koje su povezane s turizmom i brodogradnjom ključne djelatnosti za razvoj hrvatskog gospodarstva, onda treba težiti da se što je više moguće sadašnja, pretežno uvozna supstancija zamjeni domaćom. "To znači povezivanje prije svega poljoprivredne proizvodnje i prehrambene industrije, ali i ostalih, s turizmom ili ostatka prerađivačke industrije s brodogradnjom. Tek tada će te djelatnosti imati puni smisao i odgovarajuću gospodarsku važnost."⁸

"Kada govorimo o brodogradnji onda treba reč da je ta djelatnost iznimno bitna za Hrvatsku. Danas je brodogradnja u vrlo teškom stanju, ali ako nestane brodogradnja nestat će tisuće izravnih i neizravnih radnih mesta, smanjiti će se porezi i doprinosi koje ta djelatnost generira. Zato je vrlo važno da se osmisli strategija za brodogradnju i da se ona spasi. Brodogradnja bi mogla biti hrvatska Nokia: sve male zemlje imaju jednu veliku kompaniju koja je okosnica razvoja. Zabluda je da razvoj osiguravaju mala i srednja poduzeća. Temelj razvoja je u znanju, istraživanju i razvoju, a malo poduzeće ne može financirati razvoj."⁹

Poljoprivreda je isto tako bitan segment strategije razvoja i tome se mora posvetiti pažnja. U poljoprivredi treba definirati u kojim područjima Hrvatska ima perspektive. Znanje kao temeljni čimbenik razvoja mora biti implementirano u poljoprivredu. Poljoprivredni je potreban čitav niz tehnoloških procesa, opreme i obrazovanih ljudi.

⁸ Op.cit. pod 4, str. 209

⁹ Goste Santini, Lider-poslovni magazin, 2008.

“Turizam od osamostaljenja hrvatske države robuje starim pogledima na sadržaj, potencijale, ulogu i značaj turizma u razvoju gospodarstva. Takav model nije u stanju dati željene rezultate. Hrvatski se turizam danas pokušava “snaći” tako da “prepisuje” ponašanje drugih pri čemu ne polazi od strategije razvoja, primjereno raspoloživim potencijalima, turizma kojeg po potrebi dograđujemo inozemnim rješenjima.”¹⁰

¹⁰ Op.cit. pod 7

3. ZAPOSLENOST

U narednim poglavljima govori se o mjerenu zaposlenosti, ograničenjima podataka koji se dobivaju anketiranjem, tokovima ljudi između različitih kategorija (od zaposlenih do nezaposlenih), što je puna zaposlenost te kakve sve vrste nezaposlenosti postoje.

Statistika zaposlenosti i nezaposlenosti upotrebljava se za dobivanje uvida u makroekonomsko stanje nacionalne ekonomije. Najvažnije je poznavati metodologiju mjerena ukupne zaposlenosti i nezaposlenosti, pratiti najnovije podatke i razumjeti ograničenja koja se javljaju pri korištenju tih podataka.

3.1. Mjerjenje zaposlenosti

U Hrvatskoj od 1996. godine provodi se Anketa o radnoj snazi. Anketom o radnoj snazi prikupljaju se podaci o radnoj snazi ili o ekonomski aktivnom stanovništvu prema metodološkim preporukama Međunarodne organizacije rada. Radnu snagu čine sve osobe koje rade ili traže posao s ciljem stjecanja sredstava za život. Kategorije koje se istražuju Anketom o radnoj snazi su: zaposlenost, nezaposlenost, demografske, obrazovne i druge karakteristike osoba koje se nalaze u svakoj od pojedinih skupina. Kućanstva se anketiraju u dva uzastopna tromjesečja, zatim se izostavljaju iz uzorka u iduća dva tromjesečja, da bi se nakon toga ponovno anketirala u dva uzastopna tromjesečja. U uzorak se u jednom tromjesečju prosječno izabere oko 5600 stambenih jedinica. Glavni cilj provođenja Ankete je dobiti uvid u ponašanje ljudi na tržištu rada na način da se dobiveni podaci mogu analizirati s područja ekonomije, sociologije, psihologije ili drugih zanstvenih područja. Jedan od glavnih ciljeva ankete je primjena međunarodnih standarda pri definiranju ukupne zaposlenosti i nezaposlenosti kako bi se te kategorije mogle uspoređivati sa istovjetnim kategorijama u drugim zemljama.

“Zaposleni su osobe koje su u referentnom tjednu obavljale bilo kakav posao za novac ili plaćanje u naturi. To su svi zaposlenici, samozaposlene osobe i članovi obitelji koji pomažu u poslovnom subjektu u vlasništvu člana obitelji (trgovačko društvo, poduzeće, obrt,

slobodno zanimanje, poljoprivredno gospodarstvo) ili nekom drugom obliku obiteljske prerađivačke djelatnosti i osobe koje su radile za naknadu po ugovoru, za neposredno plaćanje u novcu ili naturi. Anketom se obuhvaćaju sve osobe koje su u referentnom tjednu radile bez obzira na njihov formalni status i bez obzira na način plaćanja za obavljeni rad. Stoga zaposleni u Anketi o radnoj snazi može biti umirovljenik, student, kućanica. Zaposlenima pripadaju i svi zaposlenici ili samozaposlene osobe koje su u referentnom tjednu bile trenutačno odsutne s posla, a vratit će se na rad kod istog poslodavca ili na istu aktivnost nakon što prestane razlog za odsutnost.”¹¹

“Nezaposleni su osobe koje zadovoljavaju sljedeća tri kriterija:

- a) u referentnom tjednu nisu obavljale nikakav posao za novac ili plaćanje u naturi
- b) u posljednja četiri tjedna prije anketiranja aktivno su tražile posao
- c) ponuđeni posao mogle bi početi obavljati u iduća dva tjedna.

Toj skupini pripadaju i osobe koje su našle posao i u skoroj budućnosti nastupit će na posao.”¹²

Za razliku od anketne stope nezaposlenosti, stopa registrirane nezaposlenosti izračunava se kao odnos broja nezaposlenih osoba, evidentiranih u Hrvatskom zavodu za zapošljavanje, prema ukupno aktivnome stanovništvu. Većinom je stopa registrirane nezaposlenosti veća od stope anketne nezaposlenosti, tako je prosječna stopa registrirane nezaposlenosti za 2011. godinu iznosila 17,8 %, dok je stopa anketne nezaposlenosti za 2011. godinu iznosila 13,5 %. Iz tako velike razlike između stope registrirane nezaposlenosti i stope anketne nezaposlenosti može se zaključiti da velik broj prijavljenih na Zavodu za zapošljavanje nije tamo radi zapošljavanja, već kako bi ostvarili određena socijalna prava.

¹¹ Državni zavod za statistiku, Statistički ljetopis 2011. godine, Zagreb, 2011., str. 130

¹² Op.cit. pod 11, str. 131

3.2. Ograničenja podataka o kućanstvima

Iako statistika zaposlenosti koja se temelji na intervjuima kućanstava omogućuje ekonomistima uspoređivanje stope zaposlenosti i nezaposlenosti u vremenu, te praćenje cikličkih i dugoročnih kretanja, ona ima i svoja ograničenja. Kao prvo, statistika zaposlenosti uključuje sve radnike koji su zaposleni na određeno vrijeme u kategoriju puno zaposlenih, iako bi zasigurno dio privremeno zaposlenih radnika željelo puno zaposlenje. Drugo ograničenje odnosi se na neophodnu uključenost ljudi u traženju posla da bi ih se brojalo kao nezaposlene. Istraživanja su pokazala da mnogo ljudi nakon neuspješnog traženja, nakon nekog vremena odustaju od dalnjeg traženja posla. Ti obeshrabreni ljudi čine "prikrivenu nezaposlenost". Treće ograničenje je što ti podaci ne mjere nepotpunu nezaposlenost. Statistika ne razlikuje ljudi koji su zbog ekonomskih razloga bili prisiljeni prihvati posao u zanimanjima što im donose niže nadnice od onih što bi ih dobivali da rade poslove za koje su kvalificirani. Ova tri ograničenja uzrok su podcenjenosti iskorištenja resursa rada i stupnja teškoća sa ukupnom stopom nezaposlenosti.

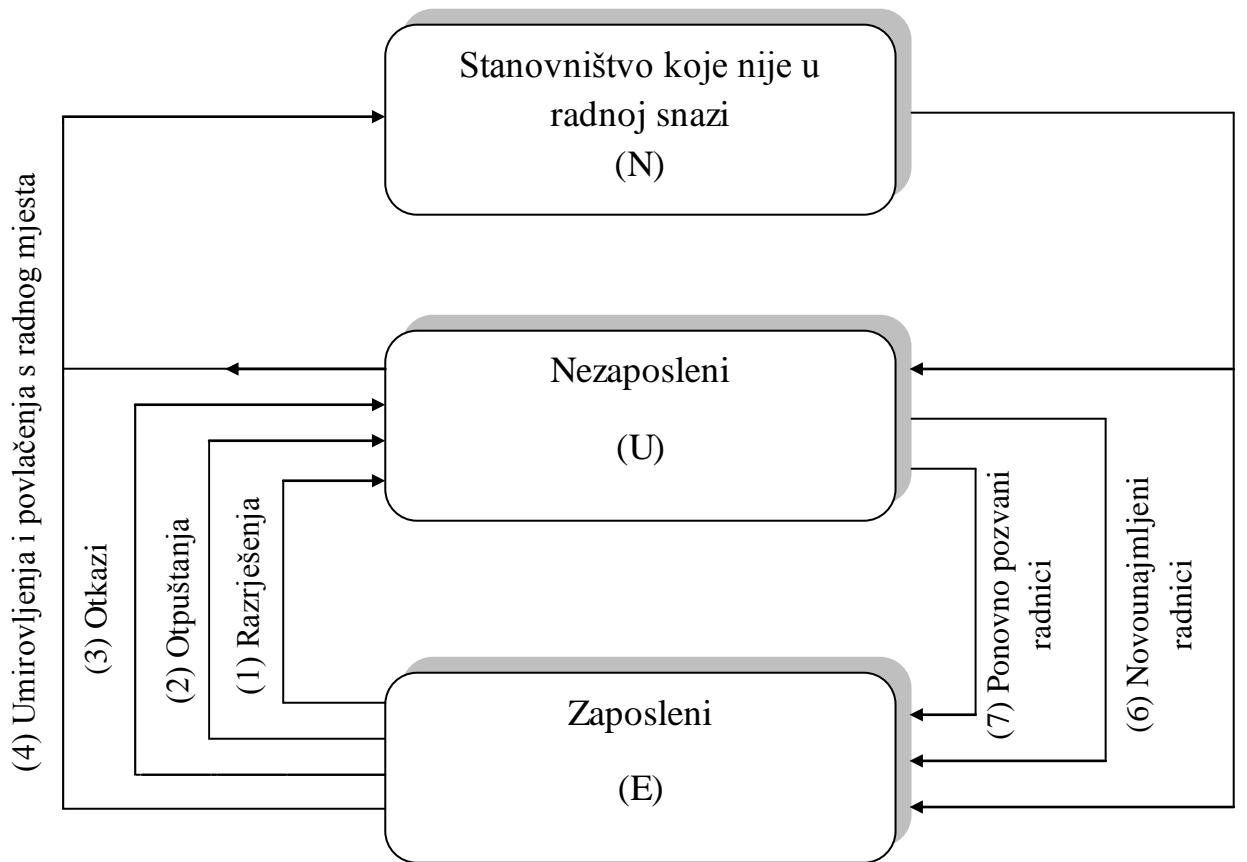
Osim tih ograničenja postoje i drugi problemi koji dovode do zaključka kako anketna stopa nezaposlenosti precjenjuje stupanj ekonomskih teškoća nacije. Prvi problem koji se može javiti je da anketirane osobe u mjesечnim anketama mogu dati lažne informacije koje dovode do povećanja službene stope nezaposlenosti. Drugi problem je što se osobe koje imaju puno zaposlenje, broje potpuno ravnopravno s osobama koje su poluumirovljene i rade honorarno, te s tinejdžerima koji traže posao u poslijepodnevnim satima. "Anketna stopa nezaposlenosti sadrži stoga pogrešku u onoj mjeri u kojoj se posljednje dvije kategorije osoba broje kao nezaposlene."¹³

Stopa nezaposlenosti ne čini razliku među ljudima koji prolaze kroz fazu kraćeg razdoblja nezaposlenosti od ljudi koji prolaze kroz fazu dužeg razdoblja nezaposlenosti. Anketa kućanstava daje podatke o stanju ljudi raspoređenih u 3 kategorije (zaposleni, nezaposleni i izvan radne snage), ali ona ne daje podatke o njihovom stalnom kretanju između tih kategorija. To kretanje opisano je modelom toka i stanja: "(1) stopa nezaposlenosti [$=U/(E+U)$] može ostati nepromijenjena čak i onda kada se identitet osoba u skupini nezaposlenih promijeni, i (2) nekoliko različitih činitelja tokova može djelovati neovisno ili u

¹³ McConnell C.R., Brue S.L., Suvremena ekonomija rada, MATE, Zagreb, 1994., str. 550

sprezi jedni s drugima, te na taj način uzrokovati promjene stope nezaposlenosti.”¹⁴ Kako bi se objasnila druga pojava najprije se mora prepostaviti da se stopa ulaska u kategoriju nezaposlenih zbog otkaza (tok 2) poveća, a da se pri tome stope ostalih tokova ne promijene. U tom slučaju povećati će se absolutni broj ljudi koji su nezaposleni, dok će veličina radne snage ($E+U$) ostati nepromijenjena. Iz tog razloga povećati će se stopa nezaposlenosti. U malo složenijem primjeru, pretpostavka je da je, zbog dobrovoljnih otkaza i odlaska u mirovinu, došlo do povećanja stope izlaska iz kategorije zaposlenih E (tok 4), a da su pri tom svi ostali tokovi ostali nepromijenjeni. Stopa nezaposlenosti [$(=U/(U+E))$] će se povećati, no absolutni broj nezaposlenih osoba će ostati nepromijenjen, što znači da će se veličina radne snage ($U+E$) smanjiti.

Slika 1. Fond-tok model nezaposlenosti

(5) Povratnici na posao i novi radnici

Izvor: McConnell C.R., Brue S.L., Suvremena ekonomija rada, Mate, Zagreb, 1994., str. 552

¹⁴ Op.cit. pod 13, str. 551

Analiza tokova između različitih kategorija radne snage pomaže nam u razumijevanju duljine trajanja nezaposlenosti i u otkrivanju razloga, kako povećanja, tako i smanjivanja stopa nezaposlenosti. Spoznaje koje proizlaze iz analize stopa nezaposlenosti na temelju modela toka i stanja: "(1) Empirijski podaci upućuju na to da se veliki dio nezaposlenosti može objasniti duljim trajanjem razdoblja nezaposlenosti za relativno mali broj ljudi. (2) Stope otkaza tijekom recesija rastu, a stope novog zapošljavanja i pozivanja ljudi na rad opadaju toliko da to premašuje smanjenje broja dobrovoljnih otkaza, tako da ukupna stopa nezaposlenosti raste. (3) Oni koji prvi put ulaze u kategoriju radne snage i oni koji se u tu kategoriju vraćaju iz kategorije izvan radne snage, u pravilu čine trećinu nezaposlenih. (4) Stope nezaposlenih ostaju više od očekivanih tijekom početnih faza razdoblja ekonomskog oporavka, zato što poboljšani izgledi za zapošljavanje potiču ljude izvan radne snage da se uključe u utrku za poslom, a službena ih statistika potom registrira kao nezaposlene."¹⁵

Dakle iz ovog podpoglavlja može se zaključit da su glavni nedostaci prikupljanja podataka za anketu o radnoj snazi tehnički, metodološki i statistički problemi uzorka. Anketa o radnoj snazi ne razlikuje osobe koje su zaposlene na određeno od onih koji imaju stalni posao, zatim ne razlikuje ljudi koji prolaze kroz kratku fazu nezaposlenosti od onih koji su duže razdoblje nezaposleni te ne daje sliku o stalnim tokovima ljudi koji se kreću između kategorija zaposlenih, nezaposlenih i izvan radne snage. Vjerodostojnost ispitanika je vrlo upitna, a osim svega navedenog iziskuje i velike troškove.

3.3. Što je puna zaposlenost?

U današnjem dinamičnom gospodarstvu s nesavršenim informacijama i heterogenim poduzećima i radnicima, stopa nezaposlenosti od 0% nije samo nemoguća, nego je i nepoželjna. Stoga se postavlja pitanje koja je stopa nezaposlenosti koja odgovara razini pune zaposlenosti? Ekonomisti su 1960-tih godina zaključili da je stopa nezaposlenosti od 4% ostvariv cilj politike postizanja pune zaposlenosti. Tijekom 1970-tih i 80-tih godina sve je više argumenata bilo da se ciljnu stopu pune zaposlenosti poveća sa 4% na 5,5 ili 6%. Najvažniji argumenti bili su: promijenjena struktura radne snage u kojoj su skupine s

¹⁵ Op.cit. pod 13, str. 552

tradicionalno višim stopama nezaposlenosti uzimale sve veći udio, i sve veći broj dokaza da bi stopa nezaposlenosti od 4% dovela do rastuće inflacije.

Danas je stopa nezaposlenosti od 5 i 5,5% prihvaćena kao stopa koja praktički predstavlja punu zaposlenost. Smanjenje ove stope povećanjem agregatne potražnje uzrokovalo bi ubrzanje postojeće stope inflacije. Zato se ta stopa naziva ravnotežna ili prirodna stopa nezaposlenosti koja se definira kao: "stopa nezaposlenosti uz koju ne postoji niti višak ponude, niti višak potražnje na tržištu rada, ili kao stopa nezaposlenosti koja bi se pojavila u dugom roku, ako bi očekivane i stvarne stope inflacije bile jednake."¹⁶

Hrvatska zaposlenost danas je daleka od pune zaposlenosti. Prosječna registrirana stopa nezaposlenosti za 2011. godinu prema podacima Hrvatskog zavoda za zapošljavanje iznosila je 17,8 %, a za 2012. godinu stopa registrirane nezaposlenosti iznosila je 19,1 %. Hrvatska je od kraja 2008. godine u velikoj krizi, a može se reći da je ta kriza prešla i u depresiju. Iz takve situacije zasigurno je teško se izvući, ali bez obzira na takvu situaciju uvijek moraju postojati nekakva rješenja. Hrvatska bi se trebala usmjeriti prema ekonomskoj politici gdje će sve mjere voditi prema punoj zaposlenosti. Problem hrvatskog gospodarstva je lošem modelu ekonomske politike koji se temeljio na deregulaciji bankarske financijske industrije, apreciranom tečaju kune, slobodnom priljevu kapitala u obliku kredita, a ne direktnih investicija, te slabog usmjeravanja uvezenog kapitala u proizvodnju i izvoz. Vanjski dug je rastao, ali on nije bio praćen investicijama u proizvodnju, prije svega u modernu industriju gdje bi se stvarala nova radna mjesta. Dr.sc. Dubravko Radošević smatra da Hrvatska nebi trebala prihvati strategiju radikalnih rezova javne potrošnje, pošto i u MMF-u smatraju da oštре mjere štednje produbljuju krizu, nego bi se trebala okrenut racionalnim mjerama štednje i poticanju državnih investicija. Tu bi trebala biti uključena i ekspanzivna monetarna politika usmjerena na snižavanje domaćih kamata i poticanju banaka tržišnim instrumentima da obnove kreditnu aktivnost. Sve mjere i politike trebaju ići prema cilju pune zaposlenosti.

Dobar primjer gospodarskog oporavka je Njemačka poslije Drugog svjetskog rata. 1948. ministar gospodarstva Njemačke pokrenuo je zemlju u kojoj su brzi gospodarski oporavak i visoka zaposlenost bili nezamislivi s obzirom na činjenicu da je Njemačka tada

¹⁶ Op.cit. pod 13, str. 553

bila posve razorena. Međutim, Njemačka je u samo nekoliko godina postala ponovno jedna od najjačih industrijskih zemalja, a već početkom 1950-tih godina ostvarila je i punu zaposlenost.

3.4. Frikcijska nezaposlenost

Nacionalna stopa nezaposlenosti će biti pozitivna čak i onda kada je agregatna potražnja dovoljno velika da uposli svu radnu snagu, i kada nezaposleni posjeduju vještine koje su potrebne poduzećima što otvaraju nova radna mjesta. To se događa zato što ljudi stalno napuštaju trenutačna radna mjesta kako da bi tražili novi posao, traže nove poslove nakon što su izgubili stari posao, ulaze u radnu snagu i traže posao po prvi put, ponovo ulaze u radnu snagu nakon razdoblja odsutnosti, kreću se sa starog na novi posao u roku od 30 dana. Poslodavci isto tako neprestano traže nove radnike kako bi zamjenili radnike koji su dali otkaz ili otišli u mirovinu, otpuštaju radnike koji nisu dovoljno kvalitetni kako bi pronašli bolje, traže nove radnike kako za popunjavanje radnih mjesta koja se otvaraju širenjem poslovanja. "Prema tome za razliku od "aukcijskih" tržišta, agregatno tržište rada nikada se u potpunosti ne "čisti". U svakom trenutku postoji relativno velika frikcijska nezaposlenost, jer niti su svi aktivni tražitelji posla pronašli i prihvatali radno mjesto, niti su svi poslodavci popunili prazna radna mjesta."¹⁷

Ljudi koji trenutačno nemaju posao i aktivno traže posao službeno spadaju u skupinu nezaposlenih, a pošto postoji stalni tok u i iz radne i između zaposlenja, broj se frikcijski nezaposlenih osoba istovremeno smanjuje i obnavlja.

Važna implikacija u traženju posla sastoji se u tome da će državne naknade za nezaposlenost povećati frikcijsku nezaposlenost, jer će omogućiti nezaposlenima traženje za višim ponuđenim nadnicama uz manji neto trošak, što znači da oportunitetni trošak nastavka traženja posla čini razlike između najviše ponude i naknade za nezaposlenost.

Osim nezaposlenosti traženja, postoji i nezaposlenost čekanja koja isto tako spada u skupinu frikcijske nezaposlenosti. Nezaposlenost čekanja odnosi se na slučajevе kada nezaposleni radnici namjerno čekaju da ih se pozove na posao nakon privremenog

¹⁷ Op.cit. pod 13, str.557

udaljavanja, ili kad dobrovoljno čekaju u “redu”, ne bi li dobili posao u sindikaliziranim organizacijama, te na nadnive efikasnosti.

3.5. Struktorna nezaposlenost

Struktorna nezaposlenost ima dosta zajedničkih obilježja s frikcijskom nezaposlenošću, ali ona se razlikuje od frikcijske sa zbog svoje dugotrajnosti. Struktorna nezaposlenost nastaje zbog promjena u strukturi ponude i potražnje za radom. Ova nezaposlenost može nastat iz nesklada vještina koje ljudi koji traže posao posjeduju i vještina koja se traže za raspoložive poslove. Osim toga struktorna nezaposlenost može nastat iz prostornog nesklada između smještaja ljudi koji nude svoj rad i smještaja poduzeća koja otvaraju nova radna mjesta.

Iako se očekuje da se tehnološki viškovi ponajprije javljaju u zamirućim industrijama ili industrijama u kojoj je jaka konkurencija, to nije tako. J.S.Leonard u svom je istraživanju otkrio da neovisno o poslovnom ciklusu i temeljnog industrijskog trendu zaposlenost unutar poduzeća je vrlo nestabilna od godine do godine. Poslovi su puno nestabilniji nego što se misli, što znači da najveći dio strukturne nezaposlenosti nastaje zbog radnika koji se nalaze u krivo vrijeme na krivom mjestu. “Razina strukturne nezaposlenosti ovisi o stupnju strukturalnih promjena ponude i potražnje za radom i o brzini uklanjanja nesklada i neravnoteža. Obučavanje i programi prekvalifikacija igraju ključnu ulogu u tom procesu prilagodbe.”¹⁸

¹⁸ Op.cit. pod 13, str. 565

4. ZAPOSLENOST U REPUBLICI HRVATSKOJ

U ovom poglavlju biti će prikazani statistički podaci o radnospособном stanovništvu, te o zaposlenosti u Republici Hrvatskoj, od zaposlenosti prema djelatnostima pa sve do strukture zaposlenosti po područjima NKD-a i spolu te stope aktivnosti i stope zaposlenosti prema dobi i spolu.

4.1. Radno sposobno stanovništvo prema aktivnosti i dobi

U ovom podpoglavlju biti će analizirana struktura radno sposobnog stanovništva prema aktivnosti i dobi iz koje će se vidjeti trend starenja stanovništva među aktivnim stanovništvom i zaposlenima.

Tablica 4. Radno sposobno stanovništvo prema aktivnosti i dobi

u tisućama

	Radno sposobno stanovništvo			Aktivno stanovništvo			Zaposleni			Nezaposleni			Neaktivno stanovništvo (15+)		
	2008.	2009.	2010.	2008.	2009.	2010.	2008.	2009.	2010.	2008.	2009.	2010.	2008.	2009.	2010.
Ukupno	3680	3708	3752	1785	1765	1747	1636	1605	1541	149	160	206	1895	1943	2005
15-24	522	521	522	181	178	179	141	133	120	40	45	58	341	343	343
25-49	1279	1236	1192	1077	1028	983	998	943	874	79	85	109	202	208	209
50-64	941	979	1043	475	502	533	445	472	495	(30)	(30)	(38)	466	477	511
65 i više	938	979	995	52	57	52	52	57	52	.	.	.	886	915	942
15-64	2742	2736	2757	1733	1708	1695	1584	1548	1489	149	160	206	1009	1028	1063

Izvor: DZS, Statistički ljetopis Republike Hrvatske 2011.

Iz tablice se vidi da se ukupan broj radno sposobnog stanovništva od 2008. do 2010. godine povećava. Ali ako se sagleda radno sposobno stanovništvo po dobi vidi se da u dobi od 15 do 24 godine broj radno sposobnog stanovništva je otprilike na jedankoj razini kroz promatrano razdoblje, u dobi od 25 do 49 godina broj iz godine u godinu se smanjuje, dok u dobi od 50 do 64 godine broj radno sposobnog stanovništva se konstatntno povećava. Aktivnost stanovništva po dobi ima slične tendencije kao i radno sposobno stanovništvo, dok ako se pogleda ukupan broj aktivnog stanovništva vidimo da ono u danom razdoblju pada. Što se tiče ukupne zaposlenosti ona pada u razdoblju od 2008. do 2010. godine, dok ukupna

nezaposlenost raste, što je logična posljedica globalne ekonomske krize. Međutim ono što zabrinjava jest da je zaposlenost u dobi od 15 do 24 godine sve manja, a nezaposlenost sve veća, što znači da mladi koji prvi put traže posao sve se teže zapošljavaju. U dobi od 25 do 49 godina zaposlenost također pada, a nezaposlenost raste, jedino u dobi od 50 do 64 godine zaposlenost raste.

4.2. Zaposlenost u Hrvatskoj

U ovom podoglavlju bit će analizirana zaposlenost u pravnim osobama prema NKD-u 2007., po mjesecima tijekom 2011. godine, zatim struktura zaposlenih prema područjima NKD-a 2007. i spolu te stope aktivnosti i stope zaposlenosti prema dobi i spolu.

Tablica 5. Zaposlenost u pravnim osobama prema NKD-u 2007. (godišnji prosjek)

	2009.	2010.	2011.
Ukupno	1 211 085	1 168 179	1 159 657
A Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	25 766	24 710	24 891
B Rudarstvo i vađenje	8 482	7 255	6 259
C Prerađivačka industrija	232 751	219 976	214 302
D Opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacijom	16 858	16 614	16 635
E Opskrba vodom; uklanjanje otpadnih voda, gospodarenje otpadom te djelatnosti sanacije okoliša	21 356	22 053	22 213
F Građevinarstvo	104 978	91 052	84 194
G Trgovina na veliko i na malo; popravak motornih vozila i motocikla	203 494	189 241	187 645
H Prijevoz i skladištenje	65 517	62 610	62 347
I Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane	46 500	46 291	47 499
J Informacije i komunikacije	31 866	32 217	32 835
K Financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja	37 771	36 535	36 681
L Poslovanje nekretninama	5 771	6 012	5 985
M Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti	52 860	51 991	51 452
N Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	32 770	34 409	35 110
O Javna uprava i obrana; obvezno socijalno osiguranje	105 797	106 673	106 699
P Obrazovanje	103 275	104 981	106 804
Q Djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi	80 595	81 395	83 045
R Umjetnost, zabava i rekreacija	20 765	20 315	20 578
S Ostale uslužne djelatnosti	13 913	13 849	14 483

Izvor: DZS, Statistički ljetopis Republike Hrvatske 2011.

U poljoprivredi, ribarstvu i šumarstvu vidljiv je pad zaposlenosti u 2010. godini u odnosu na 2009. godinu, ali u 2011. godini zaposlenost je otprilike na istoj razini kao i 2010. godini.

Zaposlenost u rudarstvu i vađenju kontinuirano pada iz godine u godinu, te je broj zaposlenih u toj djelatnosti u 2009. godini iznosio 8.482, da bi se do 2011. godine broj zaposlenih smanjio na 6.529.

Jedan od najvećih padova zaposlenosti dogodio se u prerađivačkoj industriji. U prerađivačkoj industriji bilo je zapsleno 232.751 ljudi 2009. godine, da bi se broj zaposlenih smanjio na 214.302. 2011. godine, što znači da je u toj industriji u samo dvije godine izgubljeno preko 15 tisuća radnih mesta.

Opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija, kao i opskrba vodom, uklanjanje otpadnih voda, gospodarenje otpadom te djelatnosti sanacije okoliša, su djelatnosti kod kojih je zaposlenost kroz promatrano razdoblje otprilike konstantno na isto razini.

Građevinarstvo je djelatnost koja je kao i prerađivačka industrija doživjela veliki pad zaposlenosti. 2009. godine u građevinarstvu je radilo 104.978 ljudi, da bi broj zaposlenih u toj djelatnosti do 2011. godine pao na 84.194, što je više 20 tisuća radnih mesta manje.

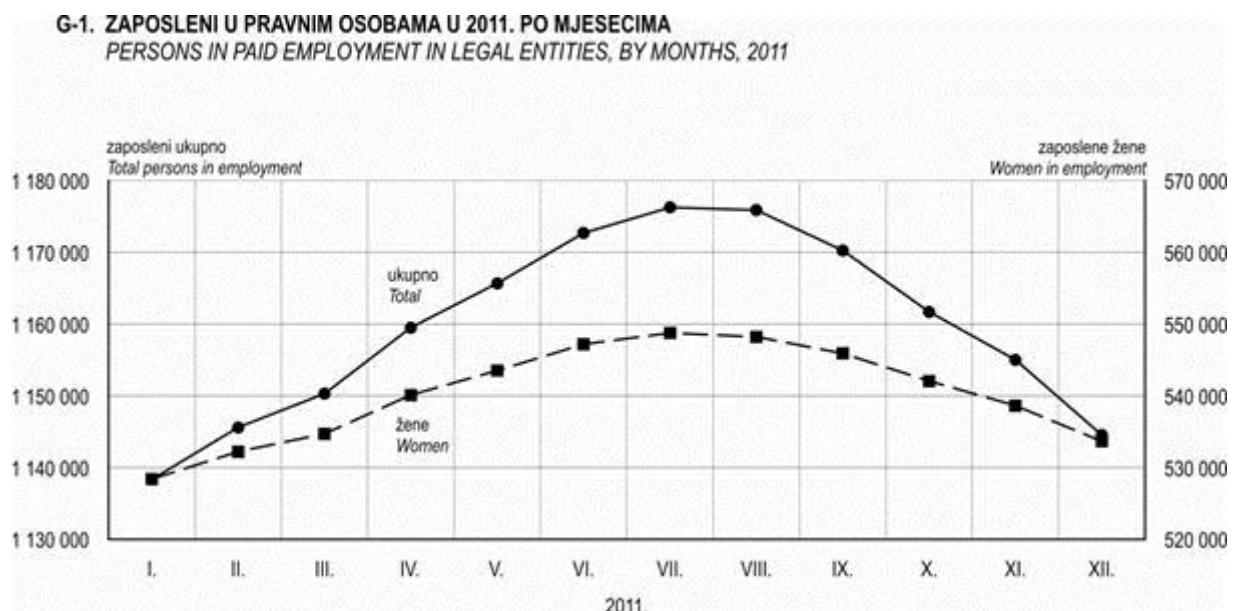
U trgovini na malo i naveliko, te popravku motornih vozila i motocikala zaposlenost je doživjela veliki pad 2010. godine kad se broj zaposlenih ,u odnosu na 2009. godinu, u tim djelatnostima smanjio za gotovo 15 tisuća. U 2011. godini nije bilo tako velikog pada zaposlenosti, pa je te godine broj zaposlenih bio manji za oko tisuću i po ljudi.

Djelatnosti kod kojih je još zabilježen manji pad zaposlenosti tijekom promatranog razdoblja su: prijevoz i skladištenje,financijske djelatnosti te djelatnosti osiguranja, stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti, te umjetnost zabava i rekreacija.

Jedine djelatnosti kod kojih je zaposlenost rasla su: djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane, informacije i komunikacije, poslovanje nekretninama, administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti, javna uprava i obrana, obvezno socijalno osiguranje, obrazovanje, djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi, ostale uslužne

djelatnosti, te već ranije spomenute djelatnosti opskrbe vodom, uklanjanja otpadnih voda, gospodarenja otpadom, te djelatnosti sanacije okoliša.

Grafikon 3. Zaposleni u pravnim osobama u 2011. po mjesecima

Izvor: DZS, Statistički ljetopis Republike Hrvatske 2011.

Na ovom grafikonu može se jasno uočiti sezonski ujtecaj na zaposlenost tijekom godine. U prvom mjesecu zaposlenost je najniža te ona iznosi nešto manje od 1.140.000 zaposlenih. Od prvog mjeseca zaposlenost počinje rast, a najveći porast zaposlenosti događa se u 4. mjesecu uoči sezone kada počinju pripremni radovi za sezonu. Zaposlenost je najveća u 7. i 8. mjesecu, odnosno u špici sezone, nakon čega zaposlenost počinje padat, i pada sve do kraja godine.

Tablica 6. Struktura zaposlenih po područjima NKD-a 2007. i spolu

%

	Ukupno		Žene		Muškarci	
	2009.	2010.	2009.	2010.	2009.	2010.
Ukupno	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
A Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	13,90	14,90	15,10	16,30	12,80	13,70
B Rudarstvo i vađenje	((0,6))	((0,8))	.	.	((0,9))	((1,2))
C Prerađivačka industrija	17,20	16,40	13,80	12,20	20,00	20,00
D Opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija	((1,0))	(1,20)	.	.	((1,4))	((1,8))
E Opskrba vodom; uklanjanje otpadnih voda, gospodarenje otpadom te djelatnosti sanacije okoliša	(1,40)	(1,40)	.	.	(2,20)	(2,30)
F Građevinarstvo	8,80	7,50	((1,6))	((1,1))	14,90	13,00
G Trgovina na veliko i na malo; popravak motornih vozila i motocikla	14,30	13,20	16,80	15,90	12,30	10,90
H Prijevoz i skladištenje	5,70	6,20	((2,3))	((2,6))	8,60	9,20
I Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane	5,40	5,70	6,40	6,80	(4,60)	(4,80)
J Informacije i komunikacije	(2,40)	(2,50)	((1,9))	((2,0))	(2,80)	(3,00)
K Financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja	(2,10)	(2,20)	(3,20)	(3,20)	((1,2))	((1,3))
L Poslovanje nekretninama
M Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti	3,00	3,50	(3,60)	(3,80)	(2,60)	(3,10)
N Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	(2,00)	(2,30)	((1,9))	((2,1))	((2,1))	(2,50)
O Javna uprava i obrana; obvezno socijalno osiguranje	6,30	6,20	6,60	6,40	6,10	6,00
P Obrazovanje	5,80	5,90	9,70	10,20	(2,40)	((2,3))
Q Djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi	6,20	6,40	11,00	11,30	(2,20)	((2,3))
R Umjetnost, zabava i rekreacija	(1,90)	(1,70)	((2,1))	((1,9))	((1,6))	((1,5))
S Ostale uslužne djelatnosti	(1,50)	(1,50)	((2,3))	((2,4))	((0,8))	((0,7))

Znakovi: . podatak je različit od nule, ali se ne objavljuje jer je procjena vrlo neprecizna

(()) neprecizna procjena

() manje precizna procjena

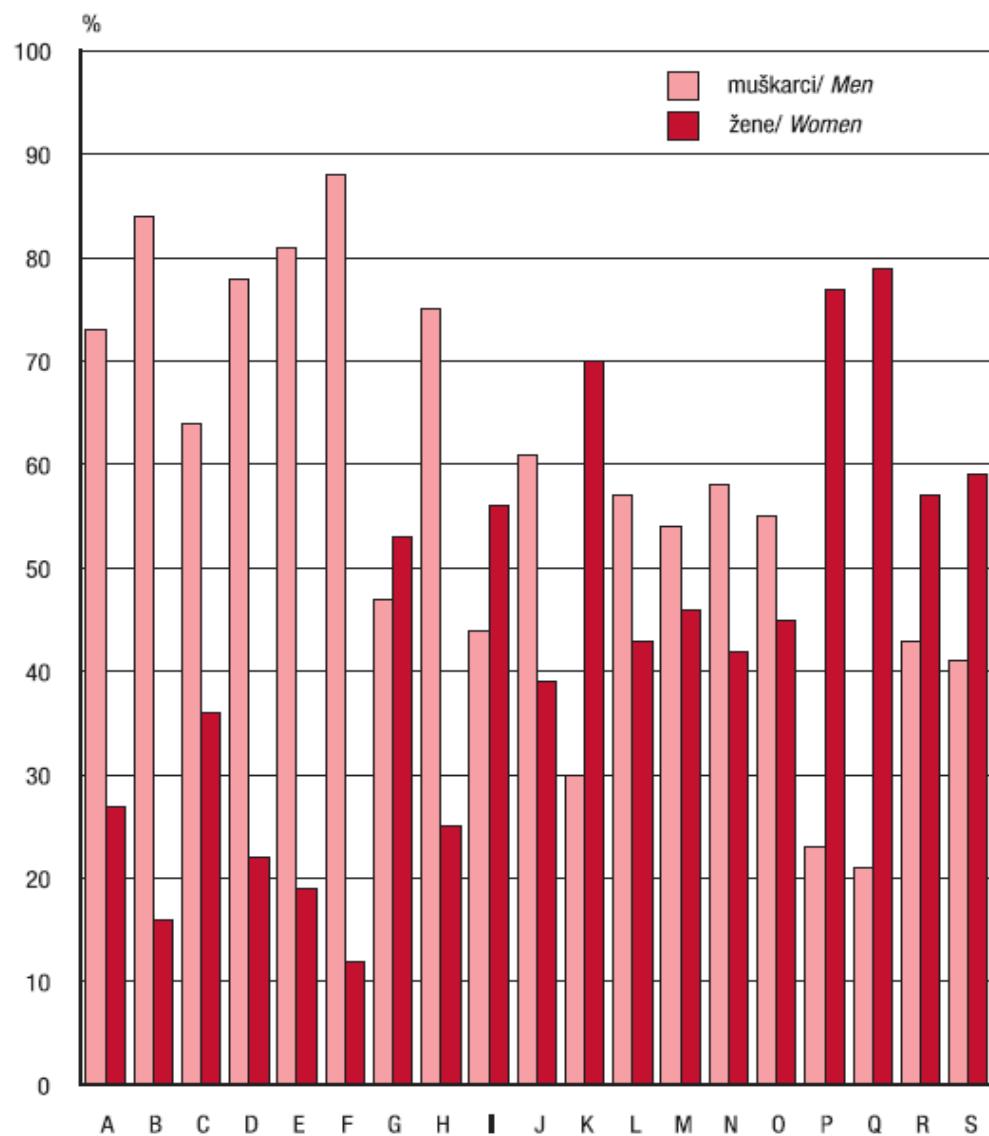
Napomena: zbog nepouzdanih procjena podataka označenih s “.” zbroj podataka nižih razina ne daje” ukupno”.

Izvor: DZS, Statistički ljetopis Republike Hrvatske 2011.

Iz tablice 6. vidi se da je najveći udio žena zaposlen u poljoprivredi, šumarstvu i ribarstvu, prerađivačkoj industriji, trgovini na veliko i malo, obrazovanju, te djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi.

Najveći udio muškaraca zaposleno je u prerađivačkoj industriji, zatim slijede građevinarstvo, poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo, trgovina na veliko i malo, popravak motornih vozila i motocikla, prijevoz i skladištenje, itd.

Grafikon 4. Odnos zaposlenih prema spolu unutar područja djelatnosti NKD-a 2007.

Izvor: DZS, Statistički ljetopis Republike Hrvatske 2011.

Na grafikonu 4. vidi se da u poljoprivredi, ribarstvu i šumarstvu (A), raznim granama industrije (B,C,D,E), građevinarstvu (F), prijevozu i skladištenju (H), te informacijama i komunikacijama (J) dominira muška radna snaga, dok u trgovini na malo (G), djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane (I), finansijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja (K), obrazovanju (P), djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi (Q), umjetnosti, zabavi i rekreaciji (R), te ostalim uslužnim djelatnostima dominiraju žene.

Tablica 7. . Stope aktivnosti i stope zaposlenosti stanovništva prema dobi u spolu

%

	Ukupno			Žene			Muškarci		
	2008.	2009.	2010.	2008.	2009.	2010.	2008.	2009.	2010.
Stope aktivnosti									
Ukupno	48,5	47,6	46,6	41,7	41,7	40,6	56,2	54,3	53,3
15-24	34,7	34,2	34,2	28,2	27,2	27,6	40,7	40,3	40,3
25-49	84,2	83,2	82,5	80,2	80,3	80	88,3	86,1	84,9
50-64	50,5	51,3	51,1	40	42,7	42,2	61,7	60,8	61
65 i više	5,5	5,9	5,3	(5)	(4,8)	(4,2)	(6,4)	(7,4)	(6,8)
15-64	63,2	62,4	61,5	56,6	57	55,9	70	68	67,2
Stope zaposlenosti									
Ukupno	44,4	43,3	41,1	37,5	37,4	35,6	52,2	50	47,3
15-24	27,1	25,6	23	20,5	19,4	17,9	33,2	31	27,7
25-49	78	76,3	73,3	72,6	72,3	70,4	83,5	80,4	76,2
50-64	47,3	48,2	47,4	37,4	39,8	39,2	58	57,6	56,7
65 i više	5,5	5,8	5,3	(5)	(4,8)	(4,2)	(6,3)	(7,4)	(6,8)
15-64	57,8	56,6	54	50,7	51	48,9	65	62,4	59,4

Izvor: DZS, Statistički ljetopis Republike Hrvatske 2011.

Ukupna aktivnost žena od 2008. do 2010. godine kreće se između 40,6 % i 41,7 %, dok je aktivnost kod muškaraca veća te se ona kreće između 53,3 % i 56,2 %. Ako se pogleda aktivnost žena po dobi onda se može uočiti da je u dobi od 15 do 24 godina i u dobi od 50 do 64 godina aktivnost žena puno manja u odnosu na muškarce. U dobi od 15 do 24 godina aktivnost žena kreće između 28,2 % i 27,6 %, dok kod muškaraca se kreće između 40,7 % i 40,3 %. U dobi od 50 do 64 godina ta je razlika još veća te aktivnost žena kreće se između 40% i 42,7 %, a kod muškaraca aktivnost se kreće između 60,8 % i 61,7 %. U dobi od 25 do 49 godina aktivnost je najveća i kod žena i kod muškaraca te ona iznosi oko 80 % kod žena i oko 85 % kod muškaraca.

Što se zaposlenosti tiče, zaposlenost žena je dosta manja u odnosu na muškarce. Ukupna zaposlenost pada i kod muškaraca i kod žena, što je posljedica ekonomske krize. Međutim zaposlenost kod žena u promatranom razdoblju kreće se između 37,5 % i 35,6%, dok se kod muškaraca zaposlenost kreće između 52,2 % i 47,3 %. Najveća zaposlenost kod žena je u dobi od 25 do 49 godina, koja se kreće između 72,6 % i 70,4 %. Ista situacija je i kod muškaraca gdje se zaposlenost u toj dobi kreće između 83,5 % i 76,2 %. Ono što najviše zabrinjava je jako niska zaposlenost mladih u dobi od 15 do 24 godine. Kod žena zaposlenost u toj dobi kreće se između 20,5 % i 17,9 %, a kod muškaraca između 33,2 % i 27,7 %.

4.3. Problemi i perspektive zapošljavanja

Ako se danas sagledaju zaposleni u radnim organizacijama, tada dolazi do izražaja koliko su ljudski resursi iskorišteni, koliko ljudi dobiva normalnu plaću, koliko ljudi radi na radnim mjestima koja ne odgovaraju njihovim sposobnostima i kvalifikacijama. "Svi ti ljudi, ako su neadekvatno iskorišteni i ako su lošije plaćeni, spadaju u podzaposlene, dakle, u neadekvatno zaposlenu radnu snagu, a to je zapravo stvaran pokazatelj razvijenosti. Način na koji se radna snaga koristi određuje razinu razvijenosti neke zemlje."¹⁹

Hrvatska ima visoku razinu nezaposlenosti, bez obzira kako ju mjerili. Međutim, ako se uzme u obzir još neke faktore u definiranju nezaposlenosti te ako se u računanje nezaposlenosti uključi još i podzaposlenost s jedne strane i tajno zaposlene ljude s druge strane, zatim ako se uzme u obzir činjenicu da je puno ljudi izašlo iz radne snage i da dio njih čeka malo veći val zapošljavanja kako bi se tek tada aktivnije uključili u radnu snagu, tada bi se moglo doći do stope nezaposlenosti u Hrvatskoj od čak 27 %.

Sljedeći problem koji muči Hrvatsku je vrlo visok trošak rada. Poduzeće koje zaposli jednog radnika mora još uvijek jedan velik dio izdvojiti za plaćanje doprinosa, poreza i prikeza. Što se toga tiče država je već poduzela neke mjere i neki su elementi troška rada smanjeni.

¹⁹ Jurković P. i grupa autora, Zaposlenost u Hrvatskoj-okrugli stolovi o otvorenim pitanjima o radu i zapošljavanju, Hrvatska udruga katoličkih gospodarstvenika, Zagreb, 2000., str. 16

Još jedan od problema zapošljavanja je nedostatak mobilnosti. Kako bi se povećala zaposlenost, mora doći do povećanja mobilnosti. Jedna od vrsti mobilnosti je teritorijalna mobilnost, koja je kod nas najveći problem. Postoje velike razlike u regionalnom razvoju koje zahtjevaju regionalni pristup problemu. Osim toga, problem mobilnosti postoji čak i unutar radnih organizacija. Kad bi se mobilnost mogla povećati barem unutar poduzeća došlo bi do povećanja u korištenju ljudskih potencijala na jednu višu razinu. "Mobilnost unutar djelatnosti je u uskoj korelaciji sa stopom rasta društvenog proizvoda. To znači da će gospodarsvto, koje se brzo razvija, doživjeti burne strukturne promjene, ako je stopa rasta relativno mala, kao što je to u nas."²⁰ S obzirom na pad BDP-a koji je imala Hrvatska ni strukturne promjene ne mogu biti brze, a kao posljedica nema ni većeg prijelaza iz jedne djelatnosti u drugu.

Stanje u gospodarstvu je bitna prepostavka za rješavanje problema nezaposlenosti. Ekonomski politika je još od osamostaljenja Hrvatske bila uvozna, neproizvodna, trgovacka, te su potrebne hitne i značajne promjene da bi bila izvozna i time pridonijela zaustavljanju rasta nezaposlenosti. Globalna ekonomski kriza dodatno je pogoršala stanje u zemlji pa je rast nezaposlenosti dodatno povećan. Kao odgovor na krizu postoje određene politike zapošljavanja i mreže socijalne zaštite. Najvažniji program na tržištu rada u Hrvatskoj je naknada za nezaposlene, koja spada u pasivne programe tržišta rada. Ako se pogleda aktivne programe tržišta rada dolazi se do zabrinjavajućih podataka, zadnjih godina izdaci za aktivne programe tržišta rada iznosili su svega od 10 do 14 % ukupnog proračuna Hrvatskoj zavoda za zapošljavanje, odnosno od 0,05 do 0,09 % BDP-a. U usporedbi sa Hrvatskom izdaci za aktivne programe tržišta rada zemalja Europske unije iznose najmanje 30 % ukupnih izdataka za programe zapošljavanja.

²⁰ Op.cit. pod 19, str. 17

Tablica 8. Izdaci za aktivne mjere na tržištu rada odabranih europskih zemalja

Zemlja	Izdaci za aktivne mjere % BDP-a	Izdaci za aktivne mjere % BDP-a	Izdaci za aktivne mjere % BDP-a
	2004.	2006.	2008.
EU-27	:	0,5	0,46
Danska	1,51	1,21	0,98
Švedska	0,97	1,11	0,65
Belgija	0,87	0,95	1,08
Njemačka	0,85	0,59	0,53
Francuska	0,72	0,68	0,61
Italija	0,53	0,41	0,36
Grčka	0,14	0,14	0,14
Velika Britanija	0,06	0,04	0,05
Češka	0,13	0,13	0,1
Mađarska	0,2	0,19	0,21
Poljska	0,35	0,36	0,47
Slovenija	0,19	0,18	0,09
Bugarska	0,46	0,33	0,27
Rumunjska	0,11	0,1	0,06
Estonija	0,04	0,05	0,04
Litva	0,08	0,18	0,08
Hrvatska	0,17	0,06	0,07

Izvor: Babić, Z., Aktivna politika tržišta rada: Europski kontekst i hrvatska praksa, Pravni fakultet Zagreb, 2012.

Iz Tablice 8. vidi se da Hrvatska spada u skupinu zemalja sa izrazito niskim izdvajanjima za aktivne mjere zapošljavanja. Hrvatska 2006. i 2008. godine izdvaja manje od 0,1 % BDP-a, dok je u istom razdoblju prosjek izdataka Europske unije oko 0,5 % BDP-a. Najviše sredstava za aktivne mjere zapošljavanja izdvaja Danska od 0,98 do 1,51 % BDP-a, slijede ju Švedska, Belgija i Njemačka. Najniža izdvajanja uz Hrvatsku imaju još baltičke zemlje, Velika Britanija i Rumunjska.

Jedan od problema je i slaba zaposlenost mladih ljudi. Poslodavci kod zapošljavanja traže ljude s radnim iskutvom, koje mlađi nemaju načina stecati, te zbog toga danas Hrvatsku karakterizira velika nezaposlenost mladih ljudi.

5. USPOREDBA ZAPOSLENOSTI PREMA ZEMLJAMA EU-a

U ovom poglavlju usporediti će se stopa zaposlenosti Hrvatske sa stopom zaposlenosti zemalja Europske unije. Vidjeti će se koje zemlje imaju najveću stopu zaposlenosti u Europi te koje zemlje imaju stopu zaposlenosti približnu stopi zaposlenosti Hrvatske.

Tablica 9. Stope zaposlenosti zemalja Europe i EU-a

%

	1999.	2000.	2001.	2002.	2003.	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.
EU-27	61,8	62,2	62,6	62,4	62,6	63	63,5	64,5	65,4	65,9	64,6
Područje Eura (EA-16)	60,4	61,4	62,1	62,3	62,6	63,1	63,7	64,6	65,6	66	64,7
Belgija	59,3	60,5	59,9	59,9	59,6	60,3	61,1	61	62	62,4	61,6
Bugarska	:	50,4	49,7	50,6	52,5	54,2	55,8	58,6	61,7	64	62,6
Češka	65,6	65	65	65,4	64,7	64,2	64,8	65,3	66,1	66,6	65,4
Danska	76	76,3	76,2	75,9	75,1	75,7	75,9	77,4	77,1	78,1	75,7
Njemačka	65,2	65,6	65,8	65,4	65	65	66	67,5	69,4	70,7	70,9
Estonija	61,5	60,4	61	62	62,9	63	64,4	68,1	69,4	69,8	63,5
Irska	63,3	65,2	65,8	65,5	65,5	66,3	67,6	68,7	69,2	67,6	61,8
Grčka	55,9	56,5	56,3	57,5	58,7	59,4	60,1	61	61,4	61,9	61,2
Španjolska	53,8	56,3	57,8	58,5	59,8	61,1	63,3	64,8	65,6	64,3	59,8
Francuska	60,9	62,1	62,8	63	64	63,8	63,7	63,7	64,3	64,9	64,2
Italija	52,7	53,7	54,8	55,5	56,1	57,6	57,6	58,4	58,7	58,7	57,5
Cipar	:	65,7	67,8	68,6	69,2	68,9	68,5	69,6	71	70,9	69,9
Latvija	58,8	57,5	58,6	60,4	61,8	62,3	63,3	66,3	68,3	68,6	60,9
Litva	61,7	59,1	57,5	59,9	61,1	61,2	62,6	63,6	64,9	64,3	60,1
Luksemburg	61,7	62,7	63,1	63,4	62,2	62,5	63,6	63,6	64,2	63,4	65,2
Mađarska	55,6	56,3	56,2	56,2	57	56,8	56,9	57,3	57,3	56,7	55,4
Malta	:	54,2	54,3	54,4	54,2	54	53,9	53,6	54,6	55,3	54,9
Nizozemska	71,7	72,9	74,1	74,4	73,6	73,1	73,2	74,3	76	77,2	77
Austrija	68,6	68,5	68,5	68,7	68,9	67,8	68,6	70,2	71,4	72,1	71,6
Poljska	57,6	55	53,4	51,5	51,2	51,7	52,8	54,5	57	59,2	59,3
Portugal	67,4	68,4	69	68,8	68,1	67,8	67,5	67,9	67,8	68,2	66,3
Rumunjska	63,2	63	62,4	57,6	57,6	57,7	57,6	58,8	58,8	59	58,6
Slovenija	62,2	62,8	63,8	63,4	62,6	65,3	66	66,6	67,8	68,6	67,5
Slovačka	58,1	56,8	56,8	56,8	57,7	57	57,7	59,4	60,7	63,3	60,2
Finska	66,4	67,2	68,1	68,1	67,7	67,6	68,4	69,3	70,3	71,1	68,7
Švedska	71,7	73	74	73,6	72,9	72,1	72,5	73,1	74,2	74,3	72,2
UK	71	71,2	71,4	71,4	71,5	71,7	71,7	71,6	71,5	71,5	69,9
Island	:	:	:	:	83,3	82,3	83,8	84,6	85,1	83,6	78,3
Norveška	:	77,5	77,2	76,8	75,5	75,1	74,8	75,4	76,8	78	76,4
Švicarska	78,4	78,3	79,1	78,9	77,9	77,4	77,2	77,9	78,6	79,5	79,2

Hrvatska	:	:	:	53,4	53,4	54,7	55	55,6	57,1	57,8	56,6
Makedonija	:	:	:	:	:	:	:	39,6	40,7	41,9	43,3
Turska	:	:	:	:	:	:	:	44,6	44,6	44,9	44,3

Izvor: Eurostat

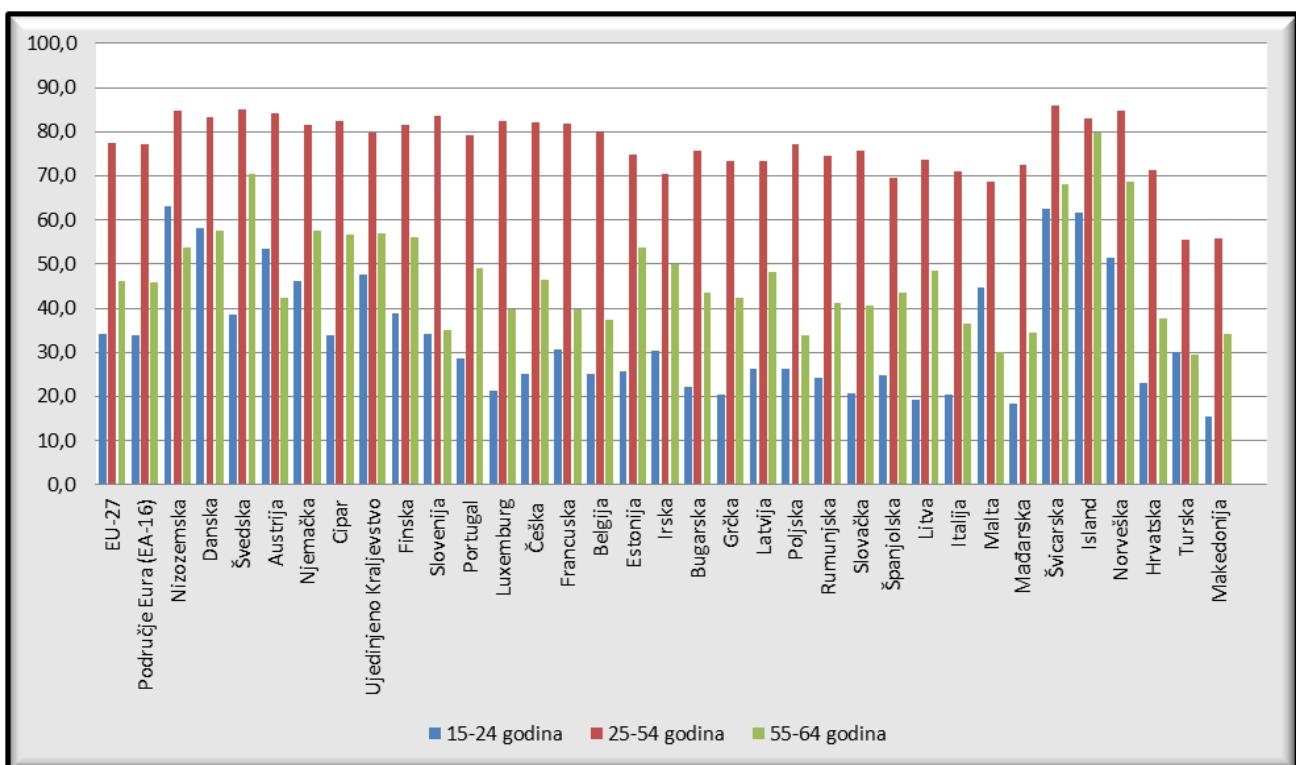
Stopa zaposlenosti EU-27 je rasla gotovo svake godine u razdoblju od 1999. do 2009. godine (Tablica 9), a samo 2009. godine stopa zaposlenosti pada zbog ekonomske krize. Zaposlenost se u tom razdoblju kretala na razini između 61,8 % i 65,9 %.

Najveću stopu zaposlenosti imao je Island koja se kretala između 83,3 % i 85,1 % od 2003. do 2007. godine, nakon čega zaposlenost počinje padati i 2009. godine iznosi 78,3 %. Nakon Islanda Švicarska ima najveću stopu zaposlenosti i s najmanje oscilacija. Kod njih zaposlenost u promatranom razdoblju kreće se između 77,2 % i 79,2 %. Odmah iza Švicarske nalazi se Norveška čija se zaposlenost kroz razdoblje kreće između 74,8 % i 78 %. Zanimljivo je da ove 3 zemlje koje imaju najveću stopu zaposlenosti u Evropi nisu u Europskoj uniji. Od zemalja EU-a najveće stope zaposlenosti imaju Danska, Švedska i Nizozemska, čija se zaposlenost kreće iznad 70 %, a za njima nalaze se Velika Britanija, Austrija i Njemačka.

Jedna od zemalja koje imaju najniže stope zaposlenosti u Europskoj uniji je Italija čija se zaposlenost od 1999. do 2009. godine kretala između 52,7 % i 58,7 %. Osim Italije zemlje koje imaju najnižu stopu zaposlenosti u EU su Malta i Poljska koje također imaju stopu zaposlenosti nižu od 60 %. Tu je i Bugarska koja je 2000. godine imala najnižu stopu zaposlenosti u EU od 50,4 %, ali njena zaposlenost je rasla iz godine u godinu i 2008 doseže 64 %.

Stopa zaposlenosti u Hrvatskoj u razdoblju od 2002. godine do 2009. godine kretala se između 53,4 % i 57,8 %. Nižu stopu zaposlenosti od Hrvatske od zemalja EU-a ima samo Malta, čija se zaposlenost kreće između 53,6 % i 55,3 %. Od navedenih zemalja u tablici vidimo da osim Malte goru stopu zaposlenosti od Hrvatske imaju još Turska i Makedonija. Turska se stopa zaposlenosti kreće oko 44 %, a makedonska stopa kreće se oko 40 %.

Grafikon 5. Zaposlenost prema dobi u 2010.

Izvor: Eurostat

Stopa zaposlenosti u dobi od 15 do 24 godine u Hrvatskoj iznosi nešto manje od 25 %.

Nižu stopu zaposlenosti mladih od 15 do 24 godine imaju još Bugarska, Grčka, Slovačka, Litva, Rumunjska, Italija, Mađarska i Makedonija. Najvišu stopu zaposlenosti mladih od 15 do 24 godine imaju Nizozemska, Danska, Švicarska i Island sa oko 65% do 70 %.

Međunarodna organizacija rada procjenjuje da će stopa nezaposlenosti mladih u razvijenim zemljama pasti, dok će stopa nezaposlenosti u nerazvijenim zemljama i zemljama u razvoju porasti. Ovakav razvoj situacije posljedica je dužničke krize koja potresa Europu. Mladi u većini zemalja Europe teško nalaze posao, a samim time teško je za očekivati da će lakše pronći posao kada budu stariji. Zemlje koje imaju visoko razvijen obrazovni sustav, kao što su to primjerice Njemačka, Austrija, Nizozemska ili Danska, u velikoj su prednosti u odnosu na druge zemlje. Njemačka i Austrija imaju dualni sustav obrazovanja gdje su sustav obrazovanja i gospodarstvo usko povezani, što znači da se teoretska nastava kombinira sa praksom u nekom poduzeću. Takav sustav omogućuje mladima ne samo vrlo rani kontakt sa

svijetom rada i mogućim budućim poslodavcima, nego i puno veću pripremljenost za rad kada dođu na tržište rada.

Stopa zaposlenosti u dobi od 25 do 54 godine u Hrvatskoj iznosi oko 75 %, što je malo manje od prosjeka EU-27.

Stopa zaposlenosti u dobi od 55 do 64 godine u Hrvatskoj iznosi oko 35 %, te dosta zaostaje za prosjekom EU-27 koji iznosi nešto manje od 50 %. Najveću stopu zaposlenosti u toj dobi ima Island sa preko 75 %, a prate ga Švedska, Švicarska i Norveška sa nešto manje od 75 %.

6. ZAKLJUČAK

Analiza pokazuje da je hrvatsko gospodarstvo u velikoj ekonomskoj krizi. Dubina krize vidi se iz makroekonomskih pokazatelja. 2009. godine kada je Hrvatska doživjela najveći pad BDP-a od 6,9 %. Industrijska proizvodnja pala je za 9,2 %, te gotovo sve djelatnosti bilježe pad proizvodnje. 2010. godine pad je znatno usporen, ali se još uvijek ne može govoriti o oporavku gospodarstva. Zbog navedenog stanja nameće se potreba zaokreta ekonomske politike iz dosadašnje prorecesijske u razvojnu, koja će za osnovni cilj imati rješenje problema nezaposlenosti, i bržeg ekonomskog razvoja, odnosno stvaranja takvog makroekonomskog okruženja u kojem će se u Hrvatskoj isplatiti proizvoditi i raditi. No pravog zaokreta gospodarstva neće biti ukoliko ne bude jasne strategije razvoja gospodarstva.

Zaposlenost najbolje oslikava makroekonomsko stanje nacionalne ekonomije. Danas je stopa nezaposlenosti od 5 i 5,5 % prihvaćena kao stopa koja praktički predstavlja punu zaposlenost. Frikcijska nezaposlenost uvijek će postojati zato što ljudi stalno napuštaju radna mjesta na kojima trenutačno rade da bi tražili novi posao, traže nove poslove nakon što su izgubili stari posao itd., a poslodavci neprestano traže zamjene za radnike koji su dali otkaz ili otišli u mirovinu. Osim frikcijske nezaposlenosti postoji i strukturnu nezaposlenost koja se razlikuje od frikcijske po svojoj dugotrajnosti. Ona nastaje zbog promjena u strukturi ponude i potražnje za radom. Tu je i ciklička nezaposlenost koja nastaje zbog smanjenja agregatne potražnje.

Iz tablica o zaposlenosti vidi se da, unatoč povećanju radno sposobnog stanovništva, aktivno stanovništvo i zaposlenost padaju. U Hrvatskoj turistička sezona ima veliki utjecaj na zaposlenost. Stoga cilj je produžiti turističku sezonu što je moguće duže povećanjem ponude raznim dodatnim sadržajima. Zaposlenost Hrvatske dosta zaostaje za zaposlenošću Europske unije. Zabrinjavajuća je činjenica vrlo mala stopa zaposlenih ljudi od 15 do 24 godine, čime smo jedna od najgorih zemalja u Europi po tom pitanju. Porast zaposlenosti neće biti bez promjene u strukturi rasta BDP-a, u kojem primarnu ulogu mora dobiti realni sektor, a osnovni uvjet za njegov dugoročni rast je izvoz.

LITERATURA

KNJIGE

Družić G. (2004.): Hrvatska obratnica – stanje i prespektive hrvatskog gospodarstva, Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb

Družić I., Sirotković J. (2002.): Uvod u hrvatsko gospodarstvo, Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Politička kultura, Zagreb

Jurković P. i grupa autora (2000.): Zaposlenost u Hrvatskoj-okrugli stolovi o otvorenim pitanjima o radu i zapošljavanju, Hrvatska udruga katoličkih gospodarstvenika, Zagreb

McConnell C.R., Brue S.L. (1994.): Suvremena ekonomija rada, MATE, Zagreb

PUBLIKACIJE

Hrvatska gospodarska komora (2011.): Hrvatsko gospodarstvo 2010. godine, Zagreb

Zubak D., Hanzl Ž., Pađen Ž., Pipp P., Jušić I.(2012.): Gospodarska kretanja, Hrvatska gospodarska komora, Zagreb

ZNANSTVENI RADOVI

Babić, Z., (2012.) Aktivna politika tržišta rada: Europski kontekst i hrvatska praksa, Pravni fakultet Zagreb

INTERNET IZVORI

Državni zavod za statistiku. Dostupno na: www.dzs.hr

H-Alter-Udruga za nezavisnu medijsku kulturu. Dostupno na: www.h-alter.org

Hrvatska gospodarska diplomacija. Dostupno na: hgd.mvpei.hr

Hrvatska gospodarska komora. Dostupno na: www.hgk.hr

Lider – poslovni magazin. Dostupno na: liderpress.hr

Poslovni puls. Dostupno na: www.poslovnipuls.com

RIFIN d.o.o. Dostupno na : www.rifin.com

POPIS GRAFIKONA

Grafikon 1. Realni rast BDP-a po zemljama	13
Grafikon 2. Realni rast BDP-a u Hrvatskoj	14
Grafikon 3. Zaposleni u pravnim osobama u 2011. po mjesecima	29
Grafikon 4. Odnos zaposlenih prema spolu unutar područja djelatnosti NKD-a 2007.....	31
Grafikon 5. Zaposlenost prema dobi u 2010.	38

POPIS TABLICA

Tablica 1. Makroekonomski pokazatelji hrvatskog gospodarstva	4
Tablica 2. Bruto dodana vrijednost po djelatnostima i BDP, tekuće cijene	7
Tablica 3. Bruto dodana vrijednost po djelatnostima i BDP, struktura, tekuće cijene	8
Tablica 4. Radno sposobno stanovništvo prema aktivnosti i dobi	26
Tablica 5. Zaposlenost u pravnim osobama prema NKD-u 2007. (godišnji prosjek).....	27
Tablica 6. Struktura zaposlenih po područjima NKD-a 2007. i spolu	30
Tablica 7. . Stope aktivnosti i stope zaposlenosti stanovništva prema dobi u spolu	32
Tablica 8. Izdaci za aktivne mjere na tržištu rada odabralih europskih zemalja.....	35
Tablica 9. Stope zaposlenosti zemalja Europe i EU-a.....	36

POPIS SLIKA

Slika 1. Fond-tok model nezaposlenosti.....	21
---	----